

VANHEMMUUTTA TUKEMASSA

Tehostetun perhetyön kehittäminen Kainuun Hoivataito Oy:ssä

Hanhela Jarkko

Opinnäytetyö, syksy 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak, Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Hanhela, Jarkko. Tehostetun perhetyön kehittäminen Kainuun Hoivataito Oy:ssä. Syksy 2017.

53 sivua.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäki, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön produktiona tuotettiin Kainuun Hoivataito Oy:n avopalveluihin tehostetun perhetyön malli sekä siihen liittyvä materiaali. Produktion tavoitteena oli saada aikaan malli ja siihen liittyvät materiaalit, joiden avulla olisi mahdollista tuottaa perheille tasalaatuista ja tuloksellista tehostettua perhetyötä. Tehostetun perhetyön mallia ja siihen liittyviä materiaaleja suunniteltaessa hyödynnettiin muualla toimiviksi todettuja menetelmiä.

Tuotettu materiaali on tallennettu digitaaliseen muotoon mahdollista jatkokäsittelyä ajatellen. Materiaali sisälsi tehostetun perhetyön mallin, palvelukuvauksen ja työohjeen sekä perhetyön koulutuksen perhetyötä tekeville työntekijöille. Materiaalia on mahdollista hyödyntää esimerkiksi uuden työntekijän perehdyttämisessä, palvelun markkinoinnissa ja työvälineenä työntekijöille.

Sekä tehostetun perhetyön palvelukuvaus ja työohje että perhetyön koulutus onnistuivat saadun palautteen perusteella hyvin. Tehostetun perhetyön malli ja siihen liittyvä materiaali ovat säännöllisessä käytössä.

Kainuun Hoivataito Oy:n tehostetun perhetyön mallin mukaisesti toteutetun työskentelyn vaikuttavuutta olisi hyvä tutkia ja tilastoida. Sitä tulisi myös kehittää käyttökokemuksista kerättyjen palautteiden perusteella.

Asiasanat: Kainuun Hoivataito Oy, lastensuojelu, perhe, perhetyö, tehostettu perhetyö, vanhemmuus.

ABSTRACT

Hanhela, Jarkko. Development of the intensified work with families in Kainuun Hoivataito. Autumn 2017.

53 pages.

Diaconia University of Applied Sciences, Pieksämäki, Social Services, Bachelor of Social Services (Polytechnic).

The purpose of the thesis was to produce a model and inclusive material of intensified work with families to outpatient services of Kainuun Hoivataito Ltd. The objective of the thesis was to produce a model and inclusive materials that would enable a production of homogenous and successful intensified work with families. Procedures found effective elsewhere were utilized while designing the model and inclusive materials of intensified work with families.

The produced material is saved into a digital format because of possible subsequent follow-up processing. The material included a model of intensified work with families, a description of service and working instructions and also education for employees working with families. The material can be utilized while familiarizing a new employee, while marketing the service or as implement to workers, for example.

The description of service and working instruction of intensified work with families and education for employees working with families were successful based on the received feedback. The model of intensified work with families and inclusive material are in frequent use.

Some researching and statistics gathering should be done regarding the effectivity of the Kainuun Hoivataito Ltd's model of intensified work with families. It should also be further developed on the basis produced by the user experience.

Keywords: Kainuun Hoivataito Ltd, child welfare, family, work with families, intensified work with families, parenthood.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA MENETELMÄ	6
2.1	Aiheen valinta ja työelämän yhteistyökumppani	6
2.2	Menetelmänä toiminnallinen opinnäytetyö	7
3	LAPSI PERHEESSÄ	9
3.1	Mikä on perhe?	9
3.2	Lapsen oikeudet	10
3.3	Vanhemmuus	11
4	LASTENSUOJELU	14
4.1	Ehkäisevä sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu	15
4.2	Avohuollon tukitoimet	16
4.3	Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto	17
4.4	Sijaishuolto	18
5	PERHETYÖ	20
5.1	Perhetyön yleiset periaatteet	21
5.2	Ennaltaehkäisevä perhetyö ja sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö	23
6	LASTENSUOJELULAIN MUKAINEN TEHOSTETTU PERHETYÖ	25
6.1	Tehostetun perhetyön lähestymistapoja, menetelmiä ja työvälineitä	26
6.2	Tehostetun perhetyön vaikuttavuus	29
7	TEHOSTETUN PERHETYÖN MATERIAALIN TOTEUTUS	32
7.1	Produktion valmistelu ja suunnittelu	32
7.2	Produktion toteutus	33
7.3	Työn tulos	34
7.4	Tehostetun perhetyön palvelukuvaus ja työohje	35
7.5	Perhetyön koulutus	37
7.6	Produktion arviointia	39
8	POHDINTA	43
8.1	Opinnäytetyön prosessin arviointia	43
8.2	Ammatillinen kasvu	44
8.3	Jatkokehittämishaasteet ja -mahdollisuudet	46
9	LOPPUSANAT	48
	LÄHTEET	50

1 JOHDANTO

Lastensuojelulain (L 417/2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lasten oikeudet ovat vanhempien velvollisuuksia. Aina ei vanhempien ole mahdollista riittävästi huolehtia lasten perusoikeuksien toteutumisesta, jolloin hyvinvointivaltion velvollisuus on tukea vanhempia heidän vanhemmuudessaan. Tätä perheiden kanssa tehtävää arvokasta työtä kutsutaan perhetyöksi.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää lastensuojelulain mukaiseen tehostettuun perhetyöhön työohje niin tehostettua perhetyötä toteuttaville työntekijöille työn tueksi kuin uusien työntekijöiden perehdyttämismateriaaliksikin. Lisäksi tarkoitus oli suunnitella ja toteuttaa perhetyön koulutus yrityksen perhetyöntekijöille sekä tehostetun perhetyön palvelukuvaus työnantajan käyttöön muun muassa markkinointia varten.

Opinnäytetyön työelämän yhteistyökumppanina ja työn tilaajana toimi yritys nimeltä Kainuun Hoivataito Oy, joka tuottaa maahanmuuttajien asumispalveluiden lisäksi ammatillista tukihenkilötoimintaa, sosiaalihoitolain mukaista perhetyötä, lastensuojelulain mukaista tehostettua perhetyötä ja lapsiperheiden kotipalvelua koko Kainuun alueelle.

Opinnäytetyö koostuu kahdesta itsenäisestä osasta. Ensimmäinen osa, tämä opinnäytetyön raportti, käsittelee perheeseen, vanhemmuuteen ja lasten oikeuksiin liittyviä teemoja sekä lainsäädäntöä. Raportissa esitellään myös perhetyön, erityisesti tehostetun perhetyön, ominaispiirteitä, menetelmiä sekä vaikuttavuutta. Lisäksi raportti sisältää Kainuun Hoivataito Oy:n käyttöön tarkoitettujen tehostetun perhetyön työohjeen ja palvelukuvauksen sekä perhetyön koulutuksen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin esittelyn. Raportin lopuksi pohditaan kehittämistyön aikana esiin tulleita kehittämishaasteita.

Toinen osa sisältää Kainuun Hoivataidolle suunnitellut tehostetun perhetyön palvelukuvauksen, työohjeen sekä perhetyöntekijöille tarkoitetun tehostetun perhetyön koulutusmateriaalin PowerPoint-muodossa. Toisen osan sisältö on salassa pidettävää tietoa työelämän kumppanin liikesalaisuuteen sekä materiaalin jatkohankkeistamiseen vedoten, eivätkä edellä mainitut materiaalit ole näin ollen julkisesti luettavissa.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA MENETELMÄ

2.1 Aiheen valinta ja työelämän yhteistyökumppani

Alusta alkaen tavoitteeni oli löytää opinnäytetyölle aihe, jolle olisi todellista tarvetta ja jossa olisi mahdollista hyödyntää aiemmin kertynyttä ammattitaitoani ihmisten kanssa tehtävästä työstä. Sain usealta mahdolliselta työelämän yhteistyökumppanilta ehdotuksia opinnäytetyön aiheeksi, mutta yksikään niistä ei vaikuttanut tuolloin riittävän haastavalta tai myöskään tarpeelliselta.

Opinnäytetyöni aiheen valinta ajoittui samoihin aikoihin uudessa työssä aloittamiseni kanssa. Uusi työnantajani oli vain joitain kuukausia ennen tuloani solminut puitesopimuksen Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän kanssa lastensuojelun avohuollon tukitoimien sekä sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden järjestämisestä. Puitesopimuksen myötä Kainuun Hoivataito Oy alkoi tuottaa heille uusia palveluita, perhetyötä ja tehostettua perhetyötä, joista erityisesti tehostettuun perhetyöhön nähtiin tarvittavan palvelukuvausta, työohjetta sekä perhetyöhön liittyvää koulutusta henkilökunnalle. Yhdessä työnantajani kanssa sovittiin minun hyödyntävän aiempaa osaamistani sekä sosionomiopinnoissa hankittua asiantuntemusta juuri tehostetun perhetyön kehittämiseksi Kainuun Hoivataito Oy:ssä.

Kainuun Hoivataito Oy kuului opinnäytetyön alkuvaiheissa Hoivataito-konserniin, joka oli täysin suomalaisessa omistuksessa oleva suomalainen perheyritys. Kainuun Hoivataito Oy tuotti tuolloin sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisia avohuollon palveluita, lastensuojelun sijaishuollon palveluita, asumispalveluita vammaisille sekä avo- ja asumispalveluita maahanmuuttajille. (Hoivataito.)

Avohuollon palveluihin asiakkaat ohjautuvat käytännössä aina viranomaisen ohjaamana. Kainuun Hoivataito Oy:n avopalvelut tuottavat sosiaalihuoltolain mukaista ammatillista tukihenkilötoimintaa, lapsiperheiden kotipalvelua ja per-

hetyötä sekä lastensuojelulain mukaista ammatillista tukihenkilötoimintaa ja tehostettua perhetyötä. Näiden lisäksi toteutetaan myös tapaamispaikkatoimintaa, johon kuuluvat tuetut ja valvotut tapaamiset. (Hoivataito. Lastensuojelu. Avopalvelut.)

Kainuun Hoivataito Oy:n työntekijät muodostavat moniammatillisen tiimin, johon kuuluu muun muassa liikunnanohjaajia, lähihoitajia, yhteisöpedagogeja ja sosionomeja. Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän puitesopimus määrittää sen, millaisen koulutuksen kukin palvelu työntekijältään edellyttää.

Kesällä 2017 Hoivataito-konserni siirtyi Esperri Care -konsernin omistukseen Kainuun Hoivataito Oy:n jatkaessa edelleen Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon puitesopimuksen mukaisena palveluidentuottajana Esperri Caren aputoiminimenä.

Esperri Care tarjoaa monipuolisia asumispalveluita ja palveluasumista ikäihmisille, mielenterveys- ja päihdekuntoutujille, kehitysvammaisille sekä vammaispalvelun ja lastensuojelun asiakkaille ympäri Suomen. Esperri Care tuottaa myös sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisia palveluita lapsille ja perheille. Lisäksi Esperri Care tarjoaa hoidon tukena myös lääkäripalveluja. (Esperri Care. Lasten ja perheiden palvelut.)

2.2 Menetelmänä toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyöni oli kehittämispainotteinen ja sen tavoitteena oli produktio eli tuotekehittäminen. Produktion käsitetään olevan melko lyhykestoinen ja kertaluonteinen prosessi, jolla pyritään saamaan aikaan jokin tuotos tai palvelu tietylle kohderyhmälle ja samalla kehittämään työvälineitä käytännön toiminnan tarpeisiin. Produktion lopputuloksena on uusi tuote. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 33–34.) Tässä tapauksessa uusi tuote oli palvelu nimeltä tehostettu perhetyö ja siihen liittyvät palvelukuvaus, työohje sekä henkilökunnan koulutus materiaaleineen.

Kyseiseen produktion kuului uuden palvelun sisällön suunnittelu, toteuttaminen, kouluttaminen henkilöstölle sekä palautteen kerääminen ja analysointi. Opinnäytetyöhöni kuului tuotoksellinen ja toiminnallinen osuus sekä kirjallinen raportti. Produktion tarkoituksena oli laatia tehostetusta perhetyöstä selkeä ja kattava perehdytysmateriaali uusille työntekijöille sekä yhdistää tehostetussa perhetyössä toimiviksi todetut käytännöt ja menetelmät työvälineeksi perheiden kanssa työskentelyä varten.

Tehostetun perhetyön työohjeeseen kuuluvien perehdytysmateriaalin sekä menetelmäkoosteen tarkoitus oli helpottaa ja ohjata työntekijöiden työskentelyä ja siten kehittää perheiden kanssa työskentelyä tasalaatuisen ja tavoitteelliseen suuntaan. Opinnäytetyöni oli varsin työelämälähtöinen ja se palvelee näin ollen paitsi työnantajan, myös työntekijöiden tarpeita.

Opinnäytetyössä pyrin yhdistämään aiemmin aiheesta kerätyn teorian tiedon ja toimiviksi todetut käytännöt ammatilliseen osaamiseeni ja näin saamaan aikaan käytännönläheisen ja toimivan kokonaisuuden. Henkilökohtainen tavoitteeni oli kehittää omaa ammattitaitoani erityisesti tiedonkeruun, kokonaisuuksien hahmottamisen ja hallinnan, menetelmäkouluttamisen sekä itsearviointin osalta.

3 LAPSI PERHEESSÄ

3.1 Mikä on perhe?

Käsitteenä sana perhe ei ole aivan yksiselitteinen. Määritelmästä riippumatta kaikki ihmiset ovat perheen ja suvun jäseniä, asuvat he sitten yksin tai yhdessä toisten ihmisten kanssa. Perheestä puhuttaessa perusyksikkönä pidetään usein parisuhdetta, josta syntyvä lapsi saa aikaan sekä perheen että suvun. Samalla lapsi saa aikaan myös vanhemmuuden, äitiyden ja isyyden, sisaruuden ja iso-vanhemmuuden lisäksi. (Rönkkö & Rytönen 2010, 9–10.) Lisäksi perheen voidaan käsittää olevan ainoa instituutio länsimaisessa yhteiskuntajärjestyksessä, jonka keskeisin merkitys muodostuu tunteista ja tunneilmaisusta (Häkkinen, Kuokkanen & Virolainen 2014, 15).

Forss ja Vatula-Pimiä (2014) määrittelevät perheen yksiköksi, jonka jäsenet liittyvät toisiinsa avo- tai avioliiton, syntymän, adoption tai keinohedelmöityksen kautta. Yleiskäsitteelle ”perhe” annetaan sekä tieteessä että arkikielessä monenlaisia ominaisuuksia ja määreitä. Kaikki perheet ovat kuitenkin yksilöllisiä ja ainutlaatuisia muodostaen omanlaisensa perhekuulttuurin. Ihminen sisäistää lapsensa saamansa perhemallin osaksi omaa persoonallisuuttaan ja vuorovaikutustapojaan. Yhä edelleen arkipuheessa perheellä tarkoitetaan yleensä niin sanottua ydinperhettä, johon kuuluu isän ja äidin lisäksi heidän yksi tai useampi biologinen lapsensa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 10.)

Yhtenä virallisista perheen määritelmistä voidaan pitää Tilastokeskuksen määritelmää, jonka mukaan perhe koostuu samassa taloudessa asuvista avio- tai avopuolisoista tai parisuhteensa rekisteröineistä henkilöistä ja heidän lapsistaan, jommastakummasta vanhemmasta lapsineen sekä parisuhteensa rekisteröineistä henkilöistä, joilla ei ole lapsia. Perhe, jossa on vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi, luokitellaan lapsiperheeksi. (Tilastokeskus. Tietoa tilastoista.)

Noin kolmasosa suomalaisista perheistä ei THL:n mukaan kuitenkaan vastaa perinteistä käsitystä ydinperheestä, vaan edustavat jossain määrin monimuotoisia perheitä. Monimuotoisella perheellä voidaan tarkoittaa muun muassa perhettä, jossa lapsi on adoptoitu, vanhemmat ovat samaa sukupuolta, on vain yksi vanhempi tai perheessä edustetaan useampia kulttuureita. (Monimuotoiset perheet; Terveystieteiden tutkimuskeskus. Lastenneuvolakäsikirja.)

Vuoden 2016 lopussa Suomessa oli 1 475 583 perhettä, joista 38,6 % oli luokiteltavissa lapsiperheiksi. Sotkanetin tilastoissa perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot ilman lapsia. Myös lapsiperheen määritelmä noudattaa Sotkanetissä Tilastokeskuksen määritelmää. (Sotkanet; Tilastokeskus.)

3.2 Lapsen oikeudet

Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsen oikeudet kuuluvat kaikille lapsille, eikä ketään lasta pidä syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ominaisuuksien, mielipiteiden, alkuperän tai minkään muunkaan syyn vuoksi. Lapsilla on oppivelvollisuuden kaltaisia velvollisuuksia mutta myös oikeuksia, ja ne kuuluvat jokaiselle lapselle riippumatta siitä, mikä hänen sosiaalinen ja kulttuurinen taustansa on. Lapsen oikeuksien toteutumiseen ei saa vaikuttaa esimerkiksi lapsen asuinpaikka tai vanhemman tulotaso. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 27–28; Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014, 12; Suomen YK-liitto. Lapsen oikeudet.)

Kyrönlampi-Kylmäsen (2010) mukaan lapsia koskevia päätöksiä tehdessä täytyy aina ensimmäiseksi ottaa huomioon lapsen etu. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on myös lastensuojelulain mukaan ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. (L 417/2007.)

Lasten oikeudet voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Oikeudet, jotka liittyvät hyvinvointiin ja kehitykseen, sisältävät oikeuden ravintoon, terveystalouteen, koulutukseen ja koulutukseen. Tähän kuuluvat myös oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, leikkimiseen ja virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin. Oikeus suojeluun haitallisilta asioilta sisältää suojelun väkivallalta, vahingoittamiselta ja laiminlyönniltä sekä oikeuden suojeluun välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Oikeus osallistumiseen ja vaikuttamiseen sisältää lapsen oikeuden omiin mielipiteisiin ja mielipiteen ilmaisemiseen, ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauden sekä oikeuden perustaa järjestöjä ja toimia niissä. Myös oikeus hankkia tietoa kuuluu tähän ryhmään. (Kivelä, Liukkonen & Niemi 2015, 28.)

Suomessa Lapsen oikeuksien sopimus tuli voimaan vuonna 1991 laintasoisena säädöksenä, jossa Suomen valtio sitoutuu suojelemaan lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta ja pahoinpitelyltä sekä seksuaaliselta tai muulta hyväksikäytöltä, laiminlyönniltä, huumausaineiden ja psykoaktiivisten aineiden luvattomalta käytöltä, julmalta tai halventavalta rangaistukselta sekä välinpitämättömältä kohtelulta. (A 60/1991.)

Lapselle, jonka edun mukaista ei ole asua ja kasvaa jatkuvaluonteisesti nykyisessä perheessä tai jolla ei ole perheen turvaa, on Lapsen oikeuksien sopimuksen hengessä oikeus erityiseen suojeluun ja tukeen. (A 60/1991; Holmberg 2003, 20.)

3.3 Vanhemmuus

Vanhemmuus on elinikäinen suhde, josta ei voi sanoutua irti missään elämäntilanteessa. Kerran alettuaan vanhemmuus on läpi elämän kestävä, muotoaan muuttava tehtävä ja rooli. Vanhemmuus tarkoittaa sitä, että lapsen hyvinvointi menee aikuisten tarpeiden edelle, jolloin lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 36; Järvinen 2012, 124.)

Kyrönlampi-Kylmäsen (2010) mukaan Diana Baumrind on luokitellut vanhemmuudelle kolme erillistä tyyliä. Salliva vanhempi antaa lapsen itsensä säädellä hyvin pitkälle omaa käyttäytymistä eikä välttämättä myöskään vaadi lapselta ikätason mukaista käyttäytymistä. Salliva vanhempi varoo kontrolloimasta lasta ja voi myös olla epävarma sen suhteen, millä tavoin lapsen sopimattomaan käytökseen tulisi puuttua.

Sallivan vanhemman vastakohta on autoritäärinen vanhempi, joka käyttää voimakkaita rankaisukeinoja, mikäli lapsen käyttäytyminen ei vastaa vanhemman odotuksia ja määräyksiä. Tähän kasvatustyyliin ei kuulu lapsen mielipiteiden kuuleminen ja tahdon arvostaminen. Lapsen tulisikin noudattaa vanhemman käskyjä ilman kyseenalaistamista. Myöskään lämpimien tunteiden osoittaminen lasta kohtaan ei ole luontevaa autoritaariselle vanhemmalle.

Näiden kahden ääripään välillä on lapsikeskeinen vanhemmuustyyli, johon kuuluu lapsen rohkaiseminen keskustelemaan sekä oman menettelytapansa perustelemisen lapselle. Lapsikeskeinen vanhempi vaatii lapselta tämän ikätasoista käyttäytymistä ja sääntöjen noudattamista mutta huomioi samalla myös lapsen yksilölliset piirteet ja ominaisuudet. Lapsikeskeinen vanhempi on kasvatuksessaan johdonmukainen ja ennakoitava. Hän myös osoittaa lasta kohtaan lämpimiä tunteita.

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän henkilöstön kehittämistyön tuloksena syntyneellä Vanhemmuuden roolikartalla on tarkoitus auttaa hahmottamaan vanhemmuutta arkiajattelussa mahdollisimman selkeästi ja luontevasti. Vanhemmuuden roolikartassa vanhemmuus jaetaan viiteen päärooliin: huoltaja, rakkauden antaja, elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja ja rajojen asettaja. Lisäksi jokainen päärooli jakautuu useampaan alarooliin. (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. Vanhemmuuden roolikartta.)

Vanhemmuuden roolikartan avulla kuka tahansa vanhempi voi miettiä ja jäsentää omaa vanhemmuuttaan ja siihen liittyviä rooleja. Kaikkiin vanhemmuuden rooleihin tarvitaan herkkyyttä ja ymmärrystä lapsen tarpeiden ja kehitystason

suhteen, sillä lapsi tarvitsee erilaista vanhemmuutta eri ikäkausina. Vanhemmuuden roolit ovat sukupolvisia, sillä ne sisäistyvät ja kulkevat sukupolvelta toiselle. Rooleissa on kuitenkin mahdollista kehittyä, sillä ne eivät välttämättä ole pysyviä. (Järvinen 2012, 172; Kekkonen 2004, 33–35; Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. Vanhemmuuden roolikartta.)

Kekkonen (2004) mukaan vanhemmuuden rooleja voidaan tarkastella sekä annetun että saadun vanhemmuuden kautta. Annetulla vanhemmuudella tarkoitetaan tässä tapauksessa sitä, että vanhempi toimii vanhempana lapselleen ja antaa tälle samalla mallin vanhemmuudesta. Saadulla vanhemmuudella puolestaan tarkoitetaan lapsen näkökulmaa, jossa lapsi on vanhemmuuden mallin vastaanottaja.

4 LASTENSUOJELU

Vastuu lapsen kasvatuksesta, kehityksestä ja hyvinvoinnista on aina ensisijaisesti vanhemmilla ja huoltajilla. Lastensuojelulain (L 417/2007) mukaan yhteiskunnan on tuettava vanhempia tässä tehtävässä ja tarvittaessa tarjottava tähän apua riittävän varhain. Lastensuojelun tavoitteena on turvata kaikkien lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Kivelä ym. 2015; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja.)

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia ja tuettava lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä tehtävässään. Lisäksi lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään ennalta lapsen ja perheen ongelmia sekä puututtava havaittuihin ongelmiin riittävän varhain. (L 417/2007; Lavikainen ym. 2014, 11.)

Lastensuojelulaki (L 417/2007) astui alun perin Suomessa voimaan vuonna 1983, ja se koki merkittäviä uudistuksia vuoden 2008 alussa. Keskeisenä uudistuksena oli ennaltaehkäisevän lastensuojelun voimakas korostaminen sekä hallinto-oikeuden muuttaminen tahdonvastaisen huostaanoton päätöksentekijäksi.

Lastensuojelulaissa on määritelty merkittävä joukko ammattikuntia, joiden edustajilla on lastensuojeluilmoitusvelvollisuus lastensuojeluviranomaiselle. Ilmoitusvelvollisuus kyseisten ammattiryhmien edustajilla syntyy, mikäli he tehtävässään saavat tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantaneet olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä. Ollessaan perustellusti huolissaan lapsen turvallisuudesta tai kehityksen vaarantumisesta jokaisella ihmisellä on oikeus tehdä lastensuojeluilmoitus. (Kjällman 2011, 85–86.)

Uuden sosiaalihuoltolain (L 1301/2014) mukaan lastensuojelun asian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä tekee palvelutarpeen arvioinnin, paitsi jos se on ilmeisen tarpeetonta. Lisäksi sosiaalityöntekijä arvioi, tarvitseeko palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvittää lastensuojelun tarve. Niille asiakkaille, joiden lastensuojelun tarvetta ei ole aihetta selvittää, tehdään palvelutarpeen arviointi. Lastensuojelun asiakkuus ei ala automaattisesti vielä arvioinnin aikana.

Lastensuojeluasiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella, että lapsen kasvuolosuhteet eivät turvaa tai vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään ja lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia. (L 417/2007.)

Lastensuojelun asiakkuus alkaa myös silloin, mikäli lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisiin toimiin lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. Myös niissä tilanteissa, joissa lapselle tai hänen perheelleen annetaan muita tässä laissa tarkoitettuja palveluja tai muuta tukea ennen kuin palvelutarpeen arviointi on valmistunut, pidetään lastensuojelun asiakkuus alkaneena. (L 417/2007.)

Perheen kriisit tai muut haasteet elämäntilanteessa voivat syntyä ja kehittyä varsin nopeasti, jolloin lastensuojelun on kyettävä vastaamaan tuen tai avun tarpeeseen nopeasti. On myös sellaisia perheitä, joiden kohdalla kriisit ja pulmat toistuvat tai lapsen elämäntilanne on ollut pitkän aikaa haastava. Tuolloin lastensuojelun asiakastyö voi jatkua pitkään, kenties jopa koko lapsen lapsuusajan. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 173–174.)

4.1 Ehkäisevä sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Ehkäisevä lastensuojelu tarkoittaa kaikkia niitä toimia kunnan perus- ja erityispalveluissa, joilla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia

sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Ehkäisevän lastensuojelun palveluissa ollessaan lapsella ei vielä ole lastensuojeluasiakkuutta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja.)

Lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla tarkoitetaan lastensuojelun tarpeen selvittämistä, avohuollon tukitoimia, lapsen kiireellistä sijoitusta ja huostaanottoa sekä niihin liittyvää sijaishuoltoa ja jälkihuoltoa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja.)

4.2 Avohuollon tukitoimet

Kunnan on ilman tarpeetonta viivytystä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät olennaiset puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto niissä tilanteissa, joissa lastensuojelun tarve oleelliselta osin johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisolosta tai asunnon puuttumisesta tai kun mainitut seikat ovat oleellisena esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle. (Kivelä ym. 2015, 251–252; L 417/2007; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja.)

Sosiaalipalveluiden, toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen sekä lasten päivähoidon lisäksi kunnan on tarvittaessa järjestettävä lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma. Avohuollon tukitoimena voidaan perhettä tukea muun muassa talouteen, koulunkäyntiin, harrastuksiin ja läheisten ihmissuhteiden tukemiseen liittyen. Haastavammissa tilanteissa voidaan avohuollon tukitoimena järjestää perheelle lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja, tukihenkilötoimintaa, tehostettua perhetyötä tai perhekuntoutusta. (Kivelä ym. 2015, 251–252; L 417/2007; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja.)

Lapsi voidaan myös sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena tilanteissa, joissa se on lapsen edun mukaista. Usein avohuollon sijoituksen tavoitteena on lapsen tai perheen kuntoutuminen tai tuen tarpeen arviointi. Avohuollon sijoitus on aina lyhytaikainen ja etukäteen suunniteltu. Lisäksi avohuollon sijoitukseen vaaditaan 12 vuotta täyttäneen lapsen oma suostumus. (Kananaja ym. 2011, 192–193.)

4.3 Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto

Tilanteissa, joissa lapsi on välittömässä vaarassa, voidaan hänen tarvitsemansa hoito ja huolenpito järjestää kiireellisesti sijaishuoltona kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoon voidaan turvautua vain niissä tilanteissa, joissa ei ole muita mahdollisuuksia turvata lapsen tilannetta. Kiireellisen sijoituksen perusteena voi olla kodin olosuhteet, jotka vaarantavat välittömästi lapsen terveyttä tai kehitystä. Myös tilanteissa, joissa vanhemmat eivät kykene huolehtimaan lapsen hoivasta ja huolenpidosta, voidaan joutua turvautumaan kiireelliseen sijoitukseen. Myös lapsi voi omalla toiminnallaan aiheuttaa oman kiireellisen sijoituksen tarpeensa, esimerkiksi käyttäytymällä itsetuhoisesti, käyttämällä päihteitä tai tekemällä rikoksia. (L 417/2007; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja.)

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on otettava lapsi huostaansa tilanteissa, joissa puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Myös tilanteissa, joissa lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään ja terveyttään, tulee lapsen terveys ja kehitys turvata huostaanotolla. (L 417/2007; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja.)

4.4 Sijaishuolto

Lapsen kannalta on varmistuttava siitä, että huostaanotto on paras vaihtoehto turvaamaan lapsen kehityksen. Sijaishuoltoa järjestettäessä ei voida tyytyä lapsen "säilyttävään" hoitoon, vaan sen on oltava lapsen nykytilanteeseen verrattuna parempi vaihtoehto ja vastattava lapsen edun mukaisella tavalla hänen yksilölliseen hoidon ja huollon tarpeeseensa. (Räty 2012, 311; Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskus. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolella on selvitettävä hänelle läheisten ihmisten mahdollisuus ottaa hänet luokseen asumaan tai osallistua muutoin hänen tukemiseensa. Sijaishuolto voidaan toteuttaa perhehoitona sijaisperheessä, ammatillisessa perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa. (Kivelä ym. 2015, 253–255.)

Mikäli lapselle läheiset ihmiset eivät pysty ottamaan häntä luokseen asumaan, pyritään lapselle järjestämään sijaishuolto perhehoitona. Ammatillisiin perhekohteihin sijoitetaan niitä lapsia ja nuoria, joille perhehoito ei ole mahdollista heidän vaikeahoitoisuutensa vuoksi. Erityisosaamista vaativat ja vaikeahoitoiset lapset ja nuoret sijoitetaan laitoshuoltoon, kuten lastenkoteihin, nuorisokoteihin ja koulukoteihin. Lapsen sijoituspaikan valintaan vaikuttavat ensisijaisesti lapsen etu, tarpeet ja kokonaistilanne. (Kivelä ym. 2015, 253–255.)

Sijaishuollon päättymisen jälkeen lapsella tai nuorella on oikeus jälkihuoltoon, millä pyritään tukemaan sijaishuollossa ollutta lasta tai nuorta, hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on. Jälkihuolto räätälöidään asiakkaan henkilökohtaisten tarpeiden mukaisesti ja se voi sisältää paitsi taloudellista tukea, myös konkreettista apua esimerkiksi harrastusten, asumisen, työn etsimisen tai koulunkäynnin osalta. Jälkihuoltona voidaan lapselle tai nuorella järjestää myös tukihenkilö tai tukiperhe. Sijoituksen aikana lapselle tai nuorelle kertyy itsenäistymisvaroja, joiden on tarkoitus tukea itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muu-

hun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa. (Kivelä ym. 2015, 257; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja.)

5 PERHETYÖ

Käsitteenä perhetyö on varsin monimuotoinen ja sitä voidaan toteuttaa hyvin erilaisissa toimintaympäristöissä. Perhetyö voidaan jaotella toimintaympäristön mukaan, esimerkiksi seurakuntien perhetyöksi, neuvoloiden tai päiväkotien perhetyöksi tai kuntien sosiaalitoimen perhetyöksi. Se voidaan luokitella myös sen mukaan, mihin elämänalueeseen palvelut kuuluvat: kouluihin ja päivähoidon, sairaaloihin ja neuvoloihin vai kenties lastensuojelutyöhön. (Järvinen 2012, 12; Rönkkö & Rytönen 2010, 27.)

Perhetyön yhteydessä käytetään usein myös ilmausta perheinterventio. Yleensä perheisiin kohdistuvalla interventiolla tarkoitetaan ammatillisen työntekijän tekemää työtä tietyn menetelmän tai menetelmien avulla. Perheinterventiossa toiminnan tulee olla työmallin tai toimintatavan avulla jäsenneiltyä. Usein käytetyt menetelmiä ovat muun muassa erilaiset terapiat, koulutus ja neuvonta, ohjaaminen kotona sekä ryhmätoiminta. (Westman 2005, 17–29.)

Kaikkea perhetyötä yhdistää se, että se tai on ammatillista ja tavoitteellista työskentelyä perheen tukemiseksi erilaisissa elämäntilanteissa. Peruslähtökohdina perhetyölle ovat perheiden elämästä lähtevät tarpeet, jotka liittyvät usein lasten kehitys- ja kasvatuskysymyksiin, elinolojen järjestämiseen, vanhemmuuden tukemiseen tai perheen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn lisääntymiseen. (Järvinen 2012, 12; Rönkkö & Rytönen 2010, 27.)

Myös Myllärniemen (2007) mukaan vanhemmuuden tukeminen määritellään perhetyön yleiseksi tavoitteeksi. Vanhemmuus on aina vuorovaikutusta vanhemman ja lapsen välillä, joten vuorovaikutuksen tukemisen voidaan nähdä olevan perhetyön toiminnan keskiössä ja ytimessä. Vanhemmuuden tukemisen tavoitteena on yleensä riittävän vahva vanhemmuus, jossa lapsen tarpeisiin pystytään vastaamaan riittävällä tavalla. Tavoitteena on siis tilanne, jossa lapsen tarpeet ovat vanhemmalle tärkeitä ja ymmärrettäviä. (Myllärniemi 2007, 15.)

Perhetyö voi olla ehkäisevää tai niin sanottua korjaavaa työtä (THL. Lastensuojelun käsikirja). Kaikelle perhetyölle on yhteistä pyrkimys tiedostaa ja vähentää lasta haavoittavia tekijöitä sekä lisätä lasta suojaavien tekijöiden osuutta lapsen kasvuympäristössä (Johansson & Berg 2011). Perhetyötä tarvitsevilla perheillä on usein perheenjäsenten rooleja koskevia haasteita, jolloin perhetyöllä pyritään tukemaan vanhempaa roolissaan vanhempana ja lasta vapautetaan turhasta huolesta ja vastuusta lapsen rooliin (Koivisto & Kiviniemi 2001, 169).

5.1 Perhetyön yleiset periaatteet

Perhetyötä ohjaavat pitkälti samat periaatteet kuin muutakin lastensuojelun ja sosiaalialan työtä. Heino (2008) kirjoittaa perhetyön olevan ihmistä lähellä olevaa työtä, jota tehdään yksityisellä alueella. Yhtenä perhetyötä ohjaavista arvoista voidaan pitää asiakkaan osallisuutta. Osallisuudella voidaan perhetyön yhteydessä tarkoittaa ihmisten oikeutta saada tietoa häntä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuksista, toimenpiteistä ja niiden perusteluista sekä mahdollisuus ilmaista mielipiteitään. Osallisuus voidaan käsittää myös syrjäytymisen vastakohtaksi. (Rönkkö & Rytönen 2010, 51.)

Asiakaslähtöisyys on yksi sosiaali- ja terveyspalveluja ohjaavia periaatteita ja sillä tarkoitetaan asiakkaan tarpeiden ja toiveiden kuulemistä. Asiakaslähtöisyyteen kuuluvat asiakkaan oikeuksista tiedottaminen ja asiakkaiden oikeuksien lisääminen. Asiakastyössä asiakaslähtöisyys näkyy asiakkaan kuuntelemisena ja kunnioittamisena. (Järvinen 2012, 17–18.)

Asiakaslähtöisellä lähestymistavalla tuetaan asiakkaan valinta- ja päätösvaltaa, mikä edistää hänen valtaistumistaan. Valtaistumisella tarkoitetaan tässä yhteydessä perheenjäsenten kyvykkyyttä parantaa omaa elämäänsä ja perheenjäsenten kokemusta vahvistumisesta. Valtaistuneen asiakkaan on mahdollista tiedostaa oma tilanteensa paremmin ja motivoitua työskentelemään muuttaakseen asioita. Asiakaslähtöisyyteen liittyvät keskeisesti asiakkaan kunnioittami-

nen, avoimuus rehellisyys ja luottamuksellisuus sekä valinnanmahdollisuus. (Järvinen 2012, 17–18.)

Jokainen perhe on ainutlaatuinen kokonaisuus, jonka elämäkokemusten, arvojen, voimavarojen ja tarpeiden ympärille perhetyö rakentuu. Perhelähtöisessä työskentelyssä painottuu perheen oman asiantuntijuuden korostaminen, perheenjäsenten välisen dynamiikan huomioiminen sekä perheenjäsenten käsittäminen paitsi yksilöinä, myös perhekokonaisuutena. Perhetyössä perheellä on aktiivinen rooli suunnittelijoina, valitsijoina ja päätöksentekijöinä, sillä vaikka perhetyöntekijä on asiantuntija perhetyöprosessi suhteen, perhe ja sen jäsenet ovat asiantuntijoita oman tilanteensa ja arkensa suhteen. (Järvinen 2012, 23–26.)

Kansainvälinen YK:n lapsen oikeuksien sopimus (1991) ja Suomen lastensuojelulaki (L 417/2007) korostavat lapsen edun merkitystä kaikissa lasta koskevissa päätöksissä. Lavikaisen ym. (2014, 14) mukaan lapsen etua arvioitaessa on huomioitava muun muassa lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta, tasapainoinen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen, turvallinen kasvuympäristö sekä lapsen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omis- asiois- saan.

Perhetyössä lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lapsen kuuntelemista häntä koske- vissa asioissa sekä näkökulmansa huomioimista. Lapsilähtöiseen työskentelyyn kuuluu aktiivinen työskentely myös lapsen kanssa, jottei lapsi jäisi taka-alalle vanhempien viedessä huomion työskentelyn aikana. Lasten tukeminen ja kannustaminen yhteiseen toimintaan ja keskusteluihin heidän ikätasonsa huomioiden ovat tyypillisiä lapsikeskeisen työskentelyotteen ilmentymiä (Järvinen 2012, 26–29.)

5.2 Ennaltaehkäisevä perhetyö ja sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö

Ennaltaehkäisevä perhetyö on niin sanotun universaaliperiaatteen mukaisesti kaikille perheille tarjottavaa palvelua, jolla pyritään ylläpitämään ja lisäämään perheen hyvinvointia ja ehkäisemään ennalta perhetilanteiden vaikeutumisen riskejä. Lievimmillään ehkäisevä perhetyö sisältää neuvontaa ja opastusta esimerkiksi neuvolan, perheneuvolan tai päivähoidon kautta, jolloin tavoitteena voi olla saada perheen arki sujuvammaksi tai mahdollisten aluillaan olevien ongelmien tunnistaminen ja esille ottaminen perheen kanssa. (Järvinen 2012, 73; Kivelä ym. 2015, 245; Rönkkö & Rytönen 2010, 32.)

Perheen tukeminen ilmenneiden riskien ja haittojen selvittämisessä sekä perheen kanssa toimintakykyä lisäävien toimintamallien luominen on keskeinen osa perhetyötä. Myös jo olemassa olevien haittojen ja ongelmien lisääntymisen ja kasautumisen ehkäiseminen on osa ennaltaehkäisevää perhetyötä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 32–33.)

Ennaltaehkäisevä perhetyö on yleensä lyhytaikaista tukea perheen äkillisissä muutostilanteissa, jolloin perheen alaikäisistä lapsista ei ole herännyt lastensuojelullista huolta, vaan kyseessä on pieni huoli tai ihmettely perheen tilanteesta. Myös sosiaalihuoltolain mukainen lapsiperheiden kotipalvelu voidaan käsittää kuuluvaksi ennaltaehkäisevään perhetyöhön. (Järvinen 2012, 72–73.)

Sosiaalihuoltolain (L 1301/2014) mukaan perhetyöllä tarkoitetaan hyvinvoinnin tukemista sosiaalihojauksella ja muulla tarvittavalla avulla tilanteissa, joissa asiakas ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vastaava henkilö, tarvitsevat tukea ja ohjausta omien voimavarojen vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi.

Perhetyötä annetaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi, mutta sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä saadaksesen perheessä ei tarvitse olla lastensuojelullista huolta. (L 1301/2014.)

Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö on perheiden auttamista ja tukemista arjessa ja se voi sisältää esimerkiksi keskustelua, ohjausta, neuvontaa ja mallintamista sekä yhdessä tekemistä. Perhetyön tarve perheessä voi syntyä muun muassa äkillisen elämäntilanteen muutoksen, kriisin, päihdeongelman, uupumuksen, lapsen haastavan käytöksen tai kouluvaikeuksien vuoksi. Perhetyön tavoitteita ovat perheen omien voimavarojen ja toimintakyvyn vahvistaminen, vanhemmuuden tukeminen, perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen tukeminen sekä perheen itsenäisen arjessa selviämisen tukeminen. (Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä. Perhetyö.)

Sotkanetissa julkaistun tilaston mukaan vuonna 2015 Suomessa sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä sai 10707 perhettä. Indikaattori ilmaisee niiden perheiden lukumäärän, jotka ovat vuoden aikana saaneet perhetyötä muutoin kuin lastensuojelun tukitoimena. Sotkanetissä perhetyöllä tarkoitetaan hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella ja muulla tarvittavalla avulla tilanteissa, jossa asiakas ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vastaava henkilö, tarvitsevat tukea ja ohjausta omien voimavarojensa vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi.

Sotkanet määrittelee perhetyön maksuttomaksi, kokonaisvaltaiseksi, suunnitelmalliseksi ja pitkäjänteiseksi perheiden tukemiseksi. Tällöin se liittyy myös vanhemmuuden tukemiseen, lasten hoidon ja kasvatuksen tukemiseen, kodin arjen ja arkirutiinien hallintaan, perheen toimintakyvyn vahvistamiseen uusissa tilanteissa, perheen vuorovaikutustaitojen tukemiseen ja sosiaalisten verkostojen laajentamiseen tai syrjäytymisen ehkäisyyn. Sotkanetissä julkaistut perhetyötä koskevat tilastot sisältävät kunnan itse tuottamat ja muilta kunnilta, kuntayhtymiltä, valtiolta tai yksityisiltä palveluntuottajilta ostamat palvelut.

6 LASTENSUOJELULAIN MUKAINEN TEHOSTETTU PERHETYÖ

Lastensuojelulain (L 417/2007) mukaan perhetyö on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimista lastensuojelun asiakkaina oleville 0–18-vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen. Lastensuojelulain (L 417/2007) mukaisesta perhetyöstä käytetään nimitystä tehostettu perhetyö erotuksena sosiaalihuoltolain (L 1301/2014) mukaiseen perhetyöhön. Lastensuojelun tehostetun perhetyön tavoitteena on tukea lapsen kasvua ja kehitystä, perheen arjen hallintaa, vanhemmuutta sekä lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Tehostetun perhetyön käynnistäjänä toimii lapsen hyvinvoinnista syntynyt huoli ja työskentelyn aloittamista edeltää lastensuojelutarpeen selvitys. (Järvinen 2012, 81–84; Kivelä ym. 2015, 248–250.)

Sotkanetin tilastojen mukaan Suomessa vuonna 2015 lastensuojelulain mukaisista tehostettua perhetyötä sai yhteensä 8939 perhettä. Sotkanetissä ei ole tilastoitu muita vuosia tehostetun perhetyön osalta, joten asiakasperheiden määrän kehitystä ei ollut mahdollista vertailla.

Sotkanetin määritelmän mukaan tehostettu perhetyö on perheen kriisitilanteessa tarjottavaa intensiivistä tukea, jossa on vahvasti mukana myös kontrolli. Tehostettua perhetyötä voidaan lisäksi joissain tapauksissa tarjota myös ympäri-vuorokautisena palveluna. Sotkanetin tilastoihin sisältyvät kunnan itse tuottamat ja muilta kunnilta, kuntayhtymiltä, valtiolta tai yksityisiltä palveluntuottajilta ostamat palvelut. (Sotkanet.)

Perheet tulevat lastensuojelun asiakkuuteen usein tilanteessa, jossa ongelmat ovat jo ehtineet kasautua ja kriisiytyä. Perhetyö aloitetaan yleensä varsin myöhään sekä lastensuojeluprosessin että perhetyön ehkäisevän tavoitteen näkökulmasta. Perhe ei aina välttämättä ole kykenevä tai halukas havaitsemaan avun ja tuen tarvettaan, joten asiakasta voidaan joutua motivoimaan, suostutte-

lemaan tai velvoittamaan yhteistyöhön, mikä saattaa aiheuttaa yhteistyöhön jännitteitä tai haasteita. (Järvinen 2012, 81–82.)

Lastensuojelun tehostetun perhetyön tavoitteeksi määritellään usein kodin olosuhteiden muuttuminen joiltain tietyiltä osin, yhden tai useamman lapsen yksilöllinen tukeminen tai vanhempien ohjaaminen vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä. Tehostetulle perhetyölle on ominaista myös se, että perheessä voi olla lasta koskeva huostaanoton riski, joka konkretisoituu, elleivät tavoitteet täyty. (Järvinen 2012, 82–83.)

6.1 Tehostetun perhetyön lähestymistapoja, menetelmiä ja työvälineitä

Perhetyössä käytettäviä menetelmiä ja lähestymistapoja on hyvin paljon, sillä myös perheiden tarpeet ja pulmat ovat varsin moninaiset. Käytettävien menetelmien valintaan voivat vaikuttaa muun muassa perheen lasten ja kehitystasot, perheen muutostavoitteet ja -motivaatio tai työntekijän kyky käyttää erilaisia menetelmiä.

Sekä sosiaalihuoltolain mukaisessa perhetyössä että lastensuojelulain mukaisessa tehostetussa perhetyössä tärkein menetelmä on keskustelu, jossa korostuu asiakkaan ja työntekijän dialoginen kohtaaminen. Dialogisuudella tarkoitetaan avointa ja suoraa keskustelua, jossa tavoitellaan yhteistä ymmärrystä ja asiakkaan kuuntelemista sekä kuulemista. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lapset, nuoret ja perheet.) Kirjassaan *Yhdessä yksin* (2005) Koskisuu ja Kulola kirjoittavat, että työntekijän tärkein työväline on korva, kyky kuunnella. Heidän mukaansa perheet kaipaavat myös suuta, sanoja, ymmärrystä, tukea ja ohjausta.

Haarakankaan (2008, 30) mukaan dialoginen tapahtuma on aina reflektiivinen tapahtuma, jolloin reflektio tapahtuu sosiaalisena tapahtumana osallistujien kesken sekä itsereflektiona. Kykyä reflektointiin pidetään perhetyössä erittäin tärkeänä niin perheen kuntoutumisen kuin työntekijän ammatillisen kehittymisen

kannalta. Reflektointi voidaan käsittää oman toiminnan vaikutusten tietoiseksi tekemistä ajattelemalla tai puhumalla dialogissa toisen kanssa. (Rönkkö & Rytkönen 2010, 284–285.)

Perhetyössä on usein käytössä systeeminen ajattelu perheen tilannetta mietittäessä. Systemisessä ajattelussa korostuu näkemys, että perheen ongelmat ovat henkilöiden välisiä, eivätkä henkilöiden sisäisiä. Näin ollen yhden perheenjäsenen toiminnan muuttuminen vaikuttaa koko perheeseen. Onkin usein sanottu, että saadaksesen lapsen muuttamaan toimintaansa aikuisen haluamaan suuntaan, tulee aikuisen muuttaa omaa tapaansa toimia. Systeemisen ajattelun mukaisesti perhetyön mielletään usein kohdistuvan ainakin jossakin määrin koko perheeseen ja kaikkiin sen jäseniin. (Rönkkö & Rytkönen 2010, 89–116.)

Perhetyössä voidaan käyttää perhe- tai sukupuutyöskentelyä hyvin monenlaisien perheiden historian, erityispiirteiden tai tilanteiden havainnollistamiseksi. Perhe- ja sukupuutyöskentely voi auttaa työntekijää ja asiakasta hahmottamaan perheen tilanteen ja vuorovaikutussuhteet systemisesti, jolloin siitä voi olla konkreettista hyötyä myös muuhun muutokseen tähtäävään työskentelyyn. Perhe- tai sukupuuhun piirretään yleensä perheen sukulaiset vähintään kolmen sukupolven ajalta sekä sukulaisten merkittävät tiedot, kuten syntymä- ja kuolinajat sekä ammatit. Perhe- ja sukupuuhun voi tehdä näkyväksi myös esimerkiksi perheenjäsenten väliset vuorovaikutussuhteet, sairaudet, erityistaidot tai tyypilliset roolit, jolloin menetelmä visualisoi merkittävän määrän perheeseen liittyvää informaatiota yhteen dokumenttiin. (Rönkkö & Rytkönen 2010, 159–164.)

Perhetyössä käytetään monipuolisesti erilaisia roolikarttoja esimerkiksi auttamaan työntekijää ja asiakasta itseään hahmottamaan asiakkaan tilannetta muutostyön lähtökohtien ja tarpeen suhteen. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä on kehitetty Vanhemmuuden roolikartta, jonka tarkoituksena on jäsentää vanhemmuuden rooleja sekä toimia keskustelun apuvälineenä monenlaisissa tilanteissa ja tilaisuuksissa. Vanhemmuuden roolikartan työstämisen apuvälineeksi on laadittu haastattelulomakkeita muun muassa vanhemmille, eri-

ikäisille lapsille sekä vauvaperheen vanhemmille. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja. Työmenetelmät- ja välineet.)

Vanhemmuuden roolikartan jatkokehittelyn tuloksena Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä kehitettiin Itsenäistyvän nuoren roolikartta, jota voidaan käyttää hahmottamaan itsenäistyvän nuoren valmiuksia itsenäiseen elämään ja vastuun kantamiseen. Itsenäistyvän nuoren roolikartan avulla työntekijä pystyy auttamaan nuorta erittelemään omia vahvuuksiaan ja niitä asioita, joissa nuori tarvitsee vahvistumista tai aikuisen tukea. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja. Työmenetelmät- ja välineet.)

Parisuhteen roolikartta on jatkoa Vanhemmuuden roolikartan kehitystyölle ja myös se on toteutettu Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä. Parisuhteen roolikartta on tarkoitettu erityisesti tilanteisiin, joissa halutaan ratkaista parisuhdeongelmia, havainnollistaa muutostarpeita tai muutoin tarkastella parisuhdetta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja. Työmenetelmät- ja välineet.)

Tehostetussa perhetyössä voidaan käyttää esimerkiksi asiakkaan tunne-elämään, arvoihin tai toimintamalleihin liittyvien asioiden esille ottamiseen sekä työstämiseen erilaisia kortteja, joista yleisessä käytössä ovat muun muassa Nallekortit, Vahvuuskortit, Elämän tärkeät asiat - kortit sekä Väittämäkortit. Nallekortteja käytetään erityisesti perhe-elämää, ihmissuhteita ja tunteita koskevien keskustelujen yhteydessä. Vahvuuskortteja voidaan käyttää itsetunnon vahvistamiseen, henkilökohtaisen muutostyön tavoitteiden asetteluun ja havainnollistamiseen sekä itsereflektioon. Elämän tärkeät asiat - korteilla voidaan auttaa asiakasta kertomaan omaa elämäntarinaansa, tiedostamaan hänelle tärkeitä asioita sekä löytämään elämästään voimaannuttavia asioita. Väittämäkorteilla voidaan helpottaa asiakkaan kokemusmaailmaan eläytymistä, virittää keskustelua tarpeellisista aiheista sekä haastaa miettimään omia ajatuksiaan ja mielipiteitään. (Pesäpuu. Materiaalit.)

Beardsleen perheinterventio on preventiivinen eli ennaltaehkäisevä työmuoto, joka on kehitetty niitä perheitä varten, joissa toisella tai molemmilla on kaksisuuntainen mielialahäiriö tai masennusta sekä yli 7-vuotiaita lapsia. Ennaltaehkäisevän perheintervention käyttö ja sovellukset ovat viime vuosina laajentuneet käytettäväksi myös niissä tilanteissa, joissa vanhemmuutta kuormittaa esimerkiksi vakava somaattinen sairaus, päihdeongelma tai psykoottistasoinen sairaus. Perheintervention tavoitteena on vahvistaa lasta suojaavia tekijöitä vanhemmuutta kuormittavista asioista huolimatta. Interventiossa jokaista perheenjäsentä tavataan erikseen sekä koko perhettä yhteisessä istunnossa. Tarkoituksena on lähentää lasta ja vanhempaa sekä kehittää heidän välistä vuorovaikutustaan. (Johansson 2009, 41–42; Solantaus 2001.)

Perhetyön asiakasperheissä voi esiintyä tilanteita, joissa perheen vanhemmalla tai vanhemmilla on ollut haasteita asettaa lapselle ikätasoisia rajoja. Yhdessä perheen kanssa perhepalaverissa sovittavilla perheen säännöillä voidaan tukea vanhempaa kohtuullisten ja toteuttamiskelpoisten rajojen asettamisessa sekä ylläpitämisessä. Perheen sääntöjä mietittäessä sovitaan usein myös seuraamukset, jotka seuraavat sääntöjen mahdollisesta rikkomisesta. Lisäksi sovitaan palkkio tai muu positiivinen seuraamus annettavaksi sääntöjen noudattamisesta tarkastelujakson ajan. (MLL. Vanhempainnetti.)

6.2 Tehostetun perhetyön vaikuttavuus

Lastensuojelun avohuollon tukitoimien vaikuttavuudesta asiakkaiden hyvinvointiin on Suomessa jonkin verran tutkittua tietoa, mutta nimenomaan tehostetun perhetyön vaikuttavuutta ei Suomessa juurikaan ole tutkittu. Penninkangas (2012) kirjoittaa Pro gradu- tutkielmassaan lastensuojelun avohuollon tukitoimilla olevan merkittävää vaikutusta asiakkaiden elämänhallinnan saavuttamiseen, koulumenestykseen ja perhesuhteisiin. Osa tutkimukseen osallistuneista perhetyötä kotiinsa vastaanottaneista kertoi saaneensa perhetyöstä apua kuntoutumiseensa, vaikka sen vastaan ottaminen ei ollutkaan kaikille helppoa. Usea haastateltu kertoi, että työskentelyn arvon näkee vasta myöhemmin, sillä

psykkisesti huonossa kunnossa ollessa ja apua tarvitessaan ei välttämättä kykene näkemään asioita selkeästi.

Westman, Haverinen, Ristikartano, Koivisto ja Malmivaara (2005) ovat kartoittaneet järjestelmällisessä kirjallisuuskatsauksessaan kansainvälisiä perheinterventioiden hyödyllisyyttä koskeneita tutkimuksia teoksessaan Perheinterventioiden vaikuttavuus. Katsauksen mukaan perheinterventioilla voidaan todeta usein olevan positiivisia vaikutuksia perheiden tilanteisiin. Erityisesti pitkäaikaisiin ja syviin perheiden ongelmiin tarvitaan tutkimuksen mukaan monimuotoisia ja syvällisempään vuorovaikutukseen perustuvia interventioita. Kevyemmällä interventioilla sen sijaan voidaan saada aikaan positiivisia vaikutuksia tilanteissa, joissa perheen ongelmat eivät ole erityisen haastavia. Lisäksi kevyemmällä interventioilla voidaan ennaltaehkäistä monimutkaisempien ongelmien syntymistä. (Westman ym. 2005, 47–49.)

Itä-Suomen yliopiston tekemän tutkimuksen mukaan tehostettu (intensiivinen) perhetyö tuottaa myönteisiä vaikutuksia valtaosalle lastensuojelun asiakasperheistä. Tutkimuksessa mukana olleista perheistä 66 prosentissa tapahtui työskentelyn aikana myönteisiä muutoksia. Tutkimuksen mukaan tehostetulla perhetyöllä oli vähiten positiivisia vaikutuksia niissä perheissä, joissa perheen vanhempien sitoutuminen perhetyöhön oli pientä tai olematonta. Myös mielenterveyden ja riippuvuuden ongelmat heikensivät perhetyön vaikuttavuutta. (Itä-Suomen yliopisto. Uutiset; Pölkki, Vornanen & Colliander 2016.)

Edellä mainitun tutkimuksen mukaan intensiivinen perhetyö on erityisen tarpeellinen tukimuoto niille perheille, joissa on olemassa merkittävää huolta lapsen hyvinvoinnista, mutta jotka eivät kuitenkaan täytä huostaanoton ja sijaishoidon kriteereitä. Itä-Suomen yliopiston tutkimuksesta käy ilmi, että intensiivinen perhetyö on kustannustehokas tapa auttaa lapsiperheitä, sillä yhden lapsen sijaishuollosta kertyy vuodessa suurin piirtein saman verran kustannuksia kuin kahden perhetyöntekijän palkkauksesta. (Pölkki ym. 2016.)

Tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden mukaan tehostetun perhetyön vaikuttavuuden kannalta keskeisen tärkeitä tekijöitä olivat riittävä aika, luottamuksen rakentaminen ja sitoutuminen, käytännön apu, perheenjäsenten välisen kommunikaation tukeminen sekä lapsen edun varmistaminen. Tutkimuksen tekijöiden johtopäätöksen mukaan tehostetulla perhetyöllä on mahdollista saada aikaan positiivisia muutoksia myös suurimmalle osalle niistä perheistä, joiden ongelmat tai haasteet ovat kompleksisia. (Pölkki ym. 2016.)

7 TEHOSTETUN PERHETYÖN MATERIAALIN TOTEUTUS

7.1 Produktion valmistelu ja suunnittelu

Ennen opinnäytetyötä olin ollut tekemisissä perhetyön kanssa aiemman työnantajani palveluksessa ollessani. Tuolloin roolini oli olla ennemminkin perhetyötä toteuttava kuin sitä suunnitteleva. Aloittaessani uudessa työssäni Kainuun Hoivataidossa kävi ilmi että kyseinen palveluntuottaja oli vastikään aloittanut sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön sekä lastensuojelulain mukaisen tehostetun perhetyön tuottamisen sitouduttuaan Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon puitesopimukseen. Koska molemmat perhetyön muodot olivat heille entuudestaan jokseenkin vieraita, ei yrityksen perhetyöntekijöillä ollut työnsä tukena vielä tuossa vaiheessa palvelukuvauksia tai työohjeita. Perhetyötä toteuttavat työntekijät tekivät työtään koulutuksensa ja oman ammatillisuutensa turvin, mutta tavoitteellisuudessa ja johdonmukaisuudessa oli luonnollisesti kehitettävää.

Työssäni Kainuun Hoivataito Oy:ssä vastuulleni tuli yrityksen tuottaman perhetyön organisointi sekä henkilökunnan kouluttaminen perhetyön sisältöihin ja menetelmiin. Aiemmin kertyneen ammattitaitoni sekä uusien työtehtävieni yhdistäminen kaikkia osapuolia hyödyttävällä tavalla toteutui tämän opinnäytetyön myötä.

Keväällä 2017 solmittiin opinnäytetyötä koskeva sopimus, jolloin sovittiin myös opinnäytetyötä ohjaava henkilö, joka oli silloinen esimieheni. Alusta alkaen yhteistyötä leimasi vankka molemminpuolinen luottamus, sillä sain varsin vapaat kädet toteuttaa näkemyksiäni opinnäytetyön suhteen, mutta vastauksia ja mielipiteitä sain niitä tarvitessani.

Opinnäytetyöprosessi alkoi luonnollisesti perhetyöhön liittyvään kirjallisuuden ja tutkimuksen kartoittamisella ja siihen tutustumisella. Hain tietoa monista lähteistä, mukaan lukien Diakin Finna, Sotkamon Finna, Sotkanet, Finto, Theseus-tietokanta sekä tietysti Google. Hakusanoina käytin muun muassa sanoja per-

he, perhetyö, tehostettu perhetyö, lastensuojelu ja menetelmät. Aiheeseen liittyvää materiaalia oli tarjolla varsin paljon, lukuun ottamatta tutkimukset, sillä varsinkaan tehostetun perhetyön vaikuttavuutta ei ole Suomessa kovinkaan paljoa vielä tutkittu. Diakonia-ammattikorkeakoulun informaation avustuksella sain kuitenkin käsiini Itä-Suomen Yliopiston tekemän vaikuttavuustutkimuksen, jota en ollut aiemmin tavoittanut sen maksullisuuden vuoksi.

Opinnäytetyöni ohjaajan kanssa sovittujen tavoitteiden läpikäymisen sekä teorian tiedon keräämisen jälkeen aloitin tehostetun perhetyön palvelukuvauksen ja työohjeen suunnittelun. Keräsin itselleni eräänlaisen mind map -tyylisen hahmotelman niistä teemoista ja sisällöistä, joita keräämäni materiaalin perusteella arvelin hyödyntäväni produktiossani. Tämän jälkeen siirryin hahmottelemaan alustavia sisällysluetteloita, jotka löysivät lopulliset muotonsa varsin pian huolellisen suunnittelun ansiosta. Produktioiden eri osien runkojen suunnittelun jälkeen oli aika aloittaa otsikoiden alle sisällön tuottaminen.

7.2 Produktion toteutus

Toteutin tämän opinnäytetyön teoreettisen osuuden kirjoittamista ja varsinaista produktiota rinnakkain, mikä mahdollisti tehokkaan työskentelyn lisäksi helpomman kokonaisuuden hallinnan. Teoreettisen osuuden ensimmäinen versio toimi lisäksi mainiosti Diakonia-ammattikorkeakoulun opintojen Kehittämisen ja innovaatiotoiminta 1:een kuuluvan kuvailevan kirjallisuuskatsauksen runkona.

Sain perhetyötä tekeviltä työntekijöiltä toiveen käytännönläheisen ja menetelmäpainotteisen koulutuksen sekä työohjeen suunnitteluun, mitkä pyrinkin pitämään produktioiden keskeisinä tavoitteina koko opinnäytetyön tekemisen ajan. Hyödynsin perhetyöntekijöiden osaamista ja tietämystä myös kerätessäni menetelmiä ja muuta materiaalia tuotokseeni. Lisäksi pyysin heiltä näkemyksiä ja korjausehdotuksia määrääjain opinnäytetyöprosessin aikanakin. Koska tehostetun perhetyön palvelukuvauksen, työohjeen sekä perhetyön koulutuksen suunnittelu ja toteutus olivat opinnäytetyön lisäksi osa työtehtäviäni, oli minun mah-

dollista käyttää niihin myös työaikaani. Käytännössä minun ei ollut mahdollista varata niitä varten kalenteriin aikaa, vaan suunnittelin ja toteutin kyseiset tuotokset muun työn ohessa hetkinä, jolloin minulla ei ollut muita kiireellisempiä töitä. Opinnäytetyön raportin kirjoitin työajan ulkopuolella.

Hieman haastetta opinnäytetyöni tekemiseen aiheutti se, että työhöni kuului huomattavan paljon perhetyön toteuttamista asiakasperheissä, mistä johtuen yhteisen ajan löytäminen opinnäytetyön etenemisen tarkastelemiseksi työni ohjaajaksi nimetyn henkilön kanssa oli varsin haastavaa. Lisäksi ohjaajani vaihtui kesken prosessin alkuperäisen henkilön lähdettyä eri työnantajan palvelukseen.

Eryteisesti palvelukuvauksen ja työhjeen edistymistä pyrin arvioimaan antamalla työni keskeneräisiä versioita luettavaksi työtovereilleni. Sain heiltä arvokasta palautetta ja kehittämissuhteita jatkotyöskentelyä varten. Erytisen antoisaa oli saada toisten sosionomiopiskelijoiden näkemyksiä tuotoksistani. Samalla kun minä sain tärkeää palautetta, uskon myös heidän hyötyneen saadessaan tutustua jo ennen omaa opinnäytetyön aloittamistaan minun prosessiini.

Palvelukuvauksen ja työhjeen valmistumisen jälkeen siirryin työstämään perhetyön koulutusta perhetyötä tekeväälle Kainuun Hoivataidon henkilöstölle. Koulutuksen oli tarkoitus sisältää laatimani opetusmateriaali sekä noin 4 tunnin mittaisen koulutustuokio 8-13 henkilölle.

7.3 Työn tulos

Produktio koostuu kolmesta erillisestä dokumentista: tehostetun perhetyön palvelukuvauksesta ja työhjeesta sekä perhetyön koulutusmateriaalista. Näistä kaksi edellä mainittua toteutettiin Microsoft Word- muodossa ja jälkimmäinen koostui PowerPoint- dioista, jotta dokumentteja olisi mahdollista tarvittaessa muokata tai täydentää myöhemmin. Lisäksi produktion kuului perhetyön koulutusmateriaalin hyödyntäminen toteuttamassani perhetyön koulutuksessa.

Produktioon valikoitui yleisesti sosiaalialalla olevien menetelmien ja lähestymistapojen lisäksi erityisesti vanhemmuuden arvioimiseen ja tukemiseen liittyviä menetelmiä. Tehostetun perhetyön vaikuttavuutta arvioineen tutkimuksen tulokset ohjasivat tuotannon etenemistä. Valikoimista tehdessäni pyrin huomioimaan erityisesti sellaiset menetelmät, joilla olisi mahdollista rakentaa luottamusta työntekijän ja asiakkaan välille, lisätä keskinäistä luottamusta, tarjota keinoja kehittää perheenjäsenten keskinäistä kommunikaatiota ja mahdollistaa lapsen äänen kuuluminen perheen arjessa.

7.4 Tehostetun perhetyön palvelukuvaus ja työohje

Palvelukuvaus on pituudeltaan 15 sivua ja se sisältää tehostetun perhetyön kohderyhmän, yleiset tavoitteet, asiakkaan ohjautumisen sekä Kainuun Hoivataitoa varten suunnitellun tehostetun perhetyön palvelumallin. Tehostetun perhetyön malli muotoutui eräänlaiseksi yhdistelmäksi muualla toimiviksi osoittuneista sisällöistä ja menetelmistä sekä omasta aiemmin kertyneestä ammattitaidostani. Tehostetun perhetyön mallissa esittelen pääpiirteittäin työskentelyn vaiheet ja sisällön sekä työskentelyssä käytettävät menetelmät ja lähestymistavat.

Sisällytin palvelukuvaukseen myös tehostettuun perhetyöhön keskeisesti liittyvän dokumentoinnin ohjeistuksen, mikä pohjautuu työnantajan ohjeisiin, Kainuun puitesopimuksen vaatimuksiin sekä yleisiin sosiaalialan kirjaamisen ohjeisiin. Palvelukuvauksessa esittelin myös tuolloin voimassa olleen Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon avopalveluita koskevan puitesopimuksen. Palvelukuvauksen on tarkoitus toimia kattavana esittelyinä Kainuun Hoivataidon toteuttamasta tehostetusta perhetyöstä esimerkiksi perehdytys- tai markkinointitilanteissa.

Tehostetun perhetyön työohje koostui osittain samankaltaisesta ja saman sisältöisestäkin materiaalista kuin palvelukuvaus sisältäen kuitenkin enemmän ohjaavaa sävyä sekä konkreettisia toimintaohjeita tehostettua perhetyötä toteutta-

ville työntekijöille. Työohjeessa yhdistyi nimenomaan tehostetun perhetyön käyttöön tarkoitetut ohjeet ja menetelmät sekä Kainuun Hoivataidon yleiset asiakastyön ohjeet. Tehostetun perhetyön palvelumalli ja työskentelyn vaiheet esitellään työohjeessa tarkasti, jotta se olisi työntekijälle mahdollisimman informatiivinen. Työskentelyn vaiheiden esittelemisen yhteydessä kerrotaan, millaisiin asioihin työntekijän on kussakin vaiheessa tärkeää varautua, mitä tulee tehdä ja millaisia menetelmiä on mahdollista hyödyntää.

Tehostetun perhetyön työohjeen dokumentointia koskevassa luvussa kerrotaan palvelukuvausta yksityiskohtaisemmin kirjaukseen liittyvistä yksityiskohdista, kuten tapaamisten kirjaamisesta, raportoinnista ja kirjaamiseen käytettävissä olevasta työajasta. Tehostetun perhetyön työohjeessa esitellään asioita, joihin on hyvä kiinnittää työskentelyn aikana huomiota. Tällaisia keskeisiä, työskentelyä ohjaavia tekijöitä ovat esimerkiksi vanhemmuuden tukeminen sekä koko perheen huomioiminen työskentelyssä. Tehostetun perhetyön työohjeessa esitellään lähestymistapoja ja työskentelyssä mahdollisesti tarvittavia menetelmiä, mitkä on jaoteltu suositeltavien kohderyhmien mukaisesti. Työohje sisältää lähdeluettelon, koosteen hyödyllisistä linkeistä sekä sisällysluettelon, jonka tarkoitus on helpottaa tiedon hakemista työohjeesta.

Tehostetun perhetyön lähestymistapoihin ja menetelmiin valikoitui useita yleisesti sosiaalityössä käytössä olevia menetelmiä kuten dialogisuus, reflektointi sekä systeeminen ajattelu, joiden hyödyllisyys ihmissuhdetyössä on yleisesti tiedossa. Työohjeessa tarkastelen niiden käyttöä ja hyödyllisyyttä nimenomaan tehostetun perhetyön näkökulmasta. Varsinaisista menetelmistä työohjeeseen päätyi erilaisissa tilanteissa käytettäviä kortteja kuten Väittämä-, Elämän tärkeät asiat-, Vahvuus-, sekä Nallekortit. Edellä mainittujen korttien valintaa työohjeeseen puolsi niiden helppo- ja monikäyttöisyys sekä mahdollisuus hyödyntää niitä tehostetun perhetyön lisäksi myös muissa Kainuun Hoivataito Oy:n tuottamissa palveluissa.

Koska tehostettuun perhetyöhön kuuluu joissakin tapauksissa myös vanhemmuuden arviointia, työhjeeseen päätyi myös Vanhemmuuden roolikarttaan liittyviä menetelmiä, kuten erilaisia haastattelulomakkeita. Vanhemmuuden roolikartta on suhteellisen helppokäyttöinen menetelmä ottaa puheeksi ja tehdä näkyväksi erilaisia vanhemmuuteen liittyviä teemoja sekä arvioida perheessä olevaa vanhemmuutta.

Työhje oli tarkoitettu ainoastaan yrityksen sisäiseen käyttöön, lähinnä tehostetua perhetyötä aloitteleville työntekijöille perehdytysmateriaaliksi sekä kaikille perhetyötä tekeville työntekijöille koosteeksi ja ideapankiksi mahdollisista työvälineistä ja -menetelmistä. Työhjeessä menetelmien käyttämisestä kerrottiin tarkemmin kuin palvelukuvauksessa. Työhjeen loppuun keräsin linkkejä, joista työntekijöiden olisi tarvittaessa mahdollista etsiä lisätietoja haluamastaan työmenetelmästä.

7.5 Perhetyön koulutus

Perhetyön koulutusta suunnitellessani pystyin hyödyntämään tämän raportin teoriaosuuden keräämisessä kertyneitä tietoja. Perhetyön koulutusmateriaaliin päätyi perhetyötä ohjaavat lait, perhetyön arvot, muodot ja periaatteet, tehostetun perhetyön erityispiirteet, perhetyön menetelmät, kasvatuksen peruseriaatteet, Kainuun Hoivataidon perhetyön mallin esittely, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän puitesopimus, koulutuksen tiivistelmä sekä lähteet. Näiden lisäksi koulutuksessa käytiin lävitse palvelukuvauksessa ja työhjeessä mainittuja menetelmiä ja lähestymistapoja. Koulutuksessa painopisteenä oli menetelmien soveltaminen käytännön perhetyöhön, joten koulutustuokio sisälsi myös paljon keskustelua ja kertyneiden kokemusten jakamista niin koulutuksen toteuttajan kuin osallistujienkin puolelta. Perhetyön koulutusmateriaalin sisältö määrittyi pitkälti suullisesti ja kirjallisesti kerättyjen toiveiden ja ehdotusten perusteella. Sisältöön vaikutti omalta osaltaan myös oma ammatillinen kokemukseni perhetyöstä ja muistikuvat siitä, millaista koulutusta ja informaatiota olisin itse toivonut saaneeni aloittaessani työskentelyn perheiden kanssa.

Perhetyön koulutuksen tarkoitus oli toimia orientaationa ja menetelmäosaamista lisäävänä vuorovaikutuksellisena tuokiona niin perhetyötä aloittaville työntekijöille kuin edistyneemmillekin ammattilaisille. Näin ollen pyrin toteuttamaan perhetyön koulutuksen Powerpoint- diat helposti ymmärrettävässä, mutta kuitenkin sisältörikkaassa muodossa. Lisäksi suurin osa dioista sisälsi vain vähän tekstiä, jotta koulutus koostuisi enemmän keskustelusta kuin tekstin lukemisesta. Lopullinen perhetyön koulutusmateriaali sisälsi 54 Powerpoint- diaa.

Perhetyön koulutus toteutettiin 25.8.2017 ja siihen osallistui 13 henkilöä, joista 2 oli yrityksessä harjoittelua suorittavia sosionomiopiskelijoita. Koulutukseen osallistui Kainuun Hoivataito Oy:n perhetyötä jo tekeviä työntekijöitä sekä niitä, jotka todennäköisesti tulevat työskentelemään perhetyössä lähitulevaisuudessa. Koulutus oli osallistujille vapaaehtoinen ja siihen oli mahdollista osallistua työaikana. Osa koulutukseen ilmoittautuneista ei päässyt saapumaan paikalle sairastumisen vuoksi. Koulutuksen toteuttamiseen oli varattu aikaa 4 tuntia. Perhetyön koulutus pidettiin rauhallisessa neuvotteluhuoneessa Kainuun Hoivataito Oy:n toimitiloissa, jolloin ympäristö oli kaikille osallistujille entuudestaan tuttu. Ennen koulutuksen alkua järjestelin neuvotteluhuoneen pöydät ja tuolit siten, että kaikkien koulutukseen osallistuvien olisi mahdollisimman helppoa nähdä videotykin kautta näytettävät diat, kuulla puheeni sekä osallistua keskusteluun.

Koulutukseen varattu aika koostui asiapitoisen keskustelun lisäksi lyhyehköstä lounastauosta ja lyhyestä kahvitauosta. Perhetyön koulutuksen Powerpoint- diat toimivat keskustelua ohjaavana ja suuntaavana välineenä. Koulutuksessa läsnä ollut henkilöstö osallistui keskusteluun aktiivisesti kommentoiden ja kysyen asioita, joita pitivät työnsä vuoksi tärkeinä ottaa esille. Koulutustuokion päätteeksi kerättiin koulutukseen osallistuneilta vapaaehtoinen kirjallinen palaute, jotka oli mahdollista jättää nimettöminä tunnistamattomuuden ja luotettavuuden takaamiseksi. Palautteita annettiin nimettöminä ja kirjallisina 7 kappaletta, myöhemmin henkilökohtaisia suullisia palautteita tuli vielä 5 lisää.

7.6 Produktion arviointia

Produktion arviointi perustuu työn tilaajatahon edustajalta ja muilta produktioon tutustuneilta henkilöiltä kerättyihin suullisiin ja kirjallisiin palautteisiin. Lisäksi arvioinnissa on hyödynnetty Produktion tekijän omia havainnoiteja ja tulkintoja.

Opinnäytetyön tehostetun perhetyön työohje sekä perhetyön koulutus vastaavat työelämän kumppanin tarpeeseen tarjota perhetyötä tekeville työntekijöille toimivia käytäntöjä ja menetelmiä asiakastyön tarpeisiin sekä koulutusta niiden käyttämiseen. Palvelukuvaukselle on käyttöä tehostetun perhetyön palvelua esiteltäessä sekä nykyisille että uusille sidosryhmien edustajille.

Yksittäiselle Kainuun Hoivataidon perhetyötä toteuttavalle työntekijälle opinnäytetyön Produktion on mahdollista toimia työkaluna koko työsuhteen ajan. Uudelle työntekijälle se tarjoaa materiaalia perehdytykseen muun muassa perhetyötä ohjaavien lakien, periaatteiden ja toimintaohjeiden osalta. Perhetyöstä koke-musta keränneelle työntekijälle produktio toimii menetelmä- ja ideapankkina, josta on mahdollista hakea ideoita erilaisiin perhetyön tarpeisiin ja tilanteisiin. Produktion kenties merkittävin osuus on tehostetun perhetyön malli, jonka tarkoitus on ohjata Kainuun Hoivataidon tehostettua perhetyötä tasalaatuiseen, ammatilliseen ja aiempaa tavoitteellisempaan suuntaan.

Produktiossa esiteltyjä menetelmiä on mahdollista hyödyntää myös muissa Kainuun Hoivataidon tuottamissa avohuollon palveluissa kuten ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa ja itsenäistyvien nuorten kanssa tehtävässä jälkihuollossa. Tulevaisuudessa lienee järkevää miettiä myös, onko produktiota mahdollista ja/tai tarpeellista hyödyntää Esperin Caren palveluissa Kainuun ulkopuolella.

Opinnäytetyön produktiota eri vaiheissa yhdessä työntekijöiden ja opiskelijoiden kanssa tarkasteltaessa tuotos sai alusta asti kiitosta ymmärrettävästä ja käytännöllisestä sisällöstä. Vielä ensimmäisestä versiosta löytyi jonkin verran kirjoitusvirheitä ja muita ulkoasuun liittyviä puutteita, joita olisi todennäköisesti ollut

haastavaa huomata ilman ulkopuolisten lukijoiden apua. Varsinaiseen sisältöön liittyviä korjaus- tai muitakaan ehdotuksia en juurikaan saanut, minkä tulkitsen niin, että loppukäyttäjien mielestä tuotteen sisältö on tarpeeseen nähden riittävä.

Aiempi ammatillinen kokemukseni perhetyöstä helpotti huomattavasti tuotteen sisällön suunnittelua ja toteuttamista, sillä työskentelyäni ohjasi ajatus siitä, millaisen opastuksen ja ohjeistuksen olisin itse toivonut saavani aloittaessani tekemään töitä perheiden kanssa. Aiheeseen liittyvä tutkimustieto ja muualla käytössä olevat, toimiviksi havaitut käytännöt syvensivät omaa näkemystäni ja osaamistani, mikä mahdollisti näiden kahden tietojärjestelmän tuloksekkaan yhdistämisen.

Opinnäytetyön tuotteen kanssa ei ollut varsinaista pilottivaihetta, vaan tuotteen tuotoksia arvioitiin ja saatujen arviointien perusteella muokattiin useaan otteeseen niiden työstämisen aikana. Palvelukuvauksen ja työohjeen valmistuttua ne otettiin käyttöön perhetyön koulutuspäivänä yhdellä kertaa koko perhetyötä tekeväälle henkilöstölle.

Huolimatta siitä, että tuotteen kuuluvat palvelukuvaus ja työohje ovat saaneet positiivista palautetta ennen ja jälkeen sen varsinaisen käyttöönoton, ei arviointia voida pitää vielä riittävän kattavana ja täysin luotettavana sen lyhyen arviointiajan vuoksi. Edellä mainittujen tuotosten hyödyllisyys ja käyttökelpoisuus paljastuvat vasta useiden käyttäjäkokemusten jälkeen. Toisaalta sekä palvelukuvausta että työohjetta pystyy ja on alusta asti myös ollut tarkoitus muokata saatujen käyttäjäkokemusten ja käytössä saatujen kehittämissuositusten perusteella.

Perhetyön koulutuspäivän arviointi on samalla tavalla haastavaa kuin palvelukuvauksen ja työohjeenkin, sillä näiden arviointiin ei ole olemassa muuta mittaria kuin yksilön henkilökohtaiseen kokemukseen ja tulkintaan perustuva analyysi tuotteen onnistumisesta ja vaikuttavuudesta. Koulutuspäivän jälkeen keräsin nimettömät kirjalliset palautteet niiltä osallistujilta, jotka halusivat antaa pa-

lautetta vapaaehtoisesti. Palautteen keräämisen käytiin valmista lomaketta, jossa kysyttiin arvosanaa välillä 1-5 koulutuksen kattavuudelle, esitykselle sekä hyödyllisyydelle. Lisäksi lomakkeessa oli mahdollisuus kertoa, mitä olisi toivonut koulutukseen lisää tai mikä jäi kokonaan puuttumaan sekä antaa halutessaan muuta palautetta koulutuksesta. Kerättyjen palautteiden perusteella perhetyön koulutukseen osallistuneet olivat pääosin tyytyväisiä koulutuksen kattavuuteen, esitykseen ja hyödyllisyyteen. Lisää aikaa keskustelulle toivottiin useassa palautteessa. Erityisen positiivisena pidettiin palautteissa esityksen käytännölläheisyyttä ja koulutuksen sopivaa pituutta ja laajuutta.

Perhetyön koulutuksen sisältö ja toteutus täyttivät niille asetetut tavoitteet myös omasta mielestäni. Koulutus sisälsi sopivassa suhteessa faktaa, teoreettisia näkökulmia ja käytännön menetelmiä edeten yleisistä asioista kohti yksityisempää. Koulutus pysyi hengeltään keskustelevana ja rakentavana sen sijaan, että olisi sortunut saarnaamiseen tai osallistujan aliarvioimiseen. Aikaa koulutukseen oli jälkikäteen ajateltuna varattu kuitenkin liian vähän, sillä loppua kohti oli pakko kiristää vauhtia ja vähentää keskustelulle tarkoitettua aikaa, jottei mitään tärkeää olisi jäänyt käymättä lävitse. Muilta osin koen koulutuksen olleen kuuliijoille ja hyödyllinen ja täyttäneen sille asetetut tavoitteet.

Olen tyytyväinen myös omaan suoriutumiseeni koulutuksen valmistelijana, suunnittelijana ja toteuttajana. Kykenin mielestäni välittämään ymmärrettävällä tavalla perhetyön keskeiset asiat mahdollistaen myös koulutukseen osallistuneiden henkilöiden näkemysten ja kokemusten hyödyntämisen. Ryhmä osallistui suhteellisen aktiivisesti keskusteluun, joten tilaisuus oli hengeltään varsin dialoginen synkän monologin sijaan.

On mahdollista, että kyseinen koulutus vakiintuu jatkossa ainakin jossakin muodossa osaksi yrityksen uusien perhetyöntekijöiden perehdytystä. Suunnitelmissa on myös perhetyön koulutusmateriaalin muokkaaminen soveltuvaksi myös muiden Kainuun Hoivataito Oy:n tuottamien palveluiden työntekijöiden perehdyttämiseen. Tähän asti kerätyt käyttäjäkokemukset antavat ymmärtää, että koulutuksen sisältö on hyödyllinen ja kattava, mutta asioiden läpikäymiseen on

tarpeen varata hieman enemmän aikaa, jotta jäisi riittävästi aikaa kysymyksille ja keskustelulle.

Tehostetun perhetyön koulutus koettiin kerätyn suullisen ja kirjallisen palautteen perusteella tarpeelliseksi ja hyödylliseksi niin jaettavan informaation kuin kokemustiedonkin osalta. Koulutuksen jälkeen koulutuksessa käytetyt Powerpoint-diat jaettiin osallistujille käytettäväksi myöhemmin, missä yhteydessä heräsi ajatus toteuttaa vastaavan kaltainen koulutus myös niille yrityksen työntekijöille, jotka tekevät muuta asiakastyötä perhetyön sijaan. Onkin todennäköistä, että kyseistä koulutusta suunniteltaessa hyödynnetään tehostetun perhetyön koulutusmateriaalia.

Opinnäytetyön aiheeseen liittyvän tiedon kerääminen onnistui suhteellisen helposti huolimatta siitä, että tehostettua perhetyötä koskevia kotimaisia tutkimuksia ja muita uudehkoja julkaisuja oli tarjolla melko niukasti. Tutkimusten käyttämisestä rajoitti myös se, että osa niistä oli maksullisia. Käytin työssäni myös iäkäämpää materiaalia niissä tilanteissa, joissa oli syytä olettaa tiedon olevan edelleen validia ja joissa ei tuoreempaa materiaalia ollut saatavilla.

Mielestäni opinnäytetyön produktio täytti sille asetetut tavoitteet, sillä sen myötä Kainuun Hoivataito Oy sai tilaamansa kirjallisen palvelukuvauksen tehostetusta perhetyöstä ja perhetyötä tekevät työntekijät saivat itselleen lisää työvälineitä vaativaan työhön. Lisäksi syntyi muunneltava koulutus ja siihen liittyvä materiaali, jota on mahdollista hyödyntää uusien perhetyöntekijöiden perehdyttämisessä työtehtäviinsä.

8 POHDINTA

8.1 Opinnäytetyön prosessin arviointia

Opinnäytetyö sai alkunsa työelämän tarpeista, ja myös sen työstäminen tapahtui pitkälti työelämän sanelemien ehtojen mukaisesti. Produktio eteni yhtä aikaa konkreettisen perhetyön asiakastyön kanssa, mikä antoi mahdollisuuden säilyttää tuntuma opinnäytetyön aiheeseen turhan korkealentoisten suunnitelmien sijaan. Toisaalta työn, erityisesti vaativan asiakastyön, opinnäytetyön tekemisen, sekä perhe-elämän yhdistäminen vaati joustavuutta ja tarttumista hetkeen, sillä useinkaan ei ollut mahdollista itse päättää, milloin olisi oikea aika kirjallisle tuottamiselle.

Aiheen riittävän tarkka rajaaminen helpotti merkittävästi niin tiedon hakemista kuin varsinaisen tuotoksenkin tekemistä. Rajaaminen oli yllättävän haastavaa huolimatta siitä, että sovittuani aiheen työelämän kumppanin kanssa perhetyö tuntui helposti määriteltävältä aiheelta, johon olisi yksinkertaista suunnitella toimiva työskentelymalli.

Opinnäytetyöni aiheeseen liittyvää tietoa löytyi hyvin ja melko helposti, mutta erityisesti tehostetun perhetyön vaikuttavuuteen liittyviä tutkimuksia löytyi harmittavan vähän. En pitänyt kirjallisuuden ja muun lähdemateriaalin valinnan tärkeimpänä kriteerinä materiaalin tuoreutta, vaan sen luotettavuutta ja käyttökelpoisuutta. Näin ollen lähteisiin päätyi myös suhteellisen vanhoja teoksia, mikäli niissä esitelty informaatio oli edelleen käyttökelpoista.

Produktion sisältö muotoutui oman kokemukseni ja näkemykseni sekä muissa työyhteisöissä hyväksi koettujen mallien yhdistelmäksi. Työn tilaaja ja samalla työnantajani antoi minulle kiitettävän vapaat kädet suunnitella ja toteuttaa juuri sellainen produktio, jonka koin tarpeelliseksi vastaamaan heidän tarpeisiinsa.

Opinnäytetyön teoriaosuuden kirjoitin melko varhaisessa vaiheessa opinnäytetyöprosessia. Teoriaosuuden jälkeen kävin produktion kimppuun, minkä oltua loppusuoralla aloin työstämään raporttia siihen asti aikaan saamastani tuotoksesta. Huolimatta siitä, että raportin kirjoittaminen oli melko helppoa asioiden oltua vielä tuoreessa muistissa, jälkikäteen ajatellen olisi ollut järkevää laittaa kokemuksia ja havaintoja muistiin esimerkiksi jonkinlaisen päiväkirjan muodossa.

Ohjaavan opettajan rooli oli tässä opinnäytetyössä suhteellisen pieni, mutta sitäkin tärkeämpi. Koen saaneeni häneltä tärkeitä neuvoja ja kannustusta erityisesti prosessin alussa, jolloin työ vielä haki suuntaansa. Työskentelyn päästyä kunnolla vauhtiin ei ohjaava opettaja puuttunut turhaan prosessin kulkuun, mutta oli tarvittaessa helposti lähestyttävissä tilanteissa, joissa ohjaukselle tai neuvoille oli tarvetta.

Vaikka opinnäytetyön tulosta onkin vaikea itse arvioida, olen tyytyväinen aikaansaannoksiini tämän työn osalta niin opiskelijana kuin työntekijänäkin, sillä opinnäytetyön lopputulos vastaa sekä omia tavoitteitani että työn tilaajan toiveita.

8.2 Ammatillinen kasvu

Koen itseni onnekaaksi päästyäni yhdistämään työni ja opiskeluni työelämälähtöisessä opinnäytetyössä, joka mahdollisti ammatillisen kasvuni niin perhetyön ammattilaisena kuin tulevana sosionominakin. Vaikka olinkin jo aiemmin työskennellyt perheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi, tarjosi tämä työ mahdollisuuden harjoitella myös sellaisia ammatillisuuden osa-alueita, jotka olivat minulle vieraampia, kuten perhetyön mallin suunnittelu ja henkilökunnan kouluttaminen.

Perhetyössä työntekijät tekevät työtään varsin monimuotoisilla koulutustaustoilla. Nykyisessä työyhteisössäni ovat edustettuina muun muassa yhteisöpedago-

gi, sairaanhoitaja ja yhteiskuntatieteiden kandidaatti. Selvästi eniten on kuitenkin sosionomeja, joiden koulutus tarjoaa hyvän arvo- ja ammatillisuus pohjan perhetyön tekemiseen. Tätä opinnäytetyötä tehdessäni olen päässyt soveltamaan käytäntöön sosionomiopinnoissani oppimiani asioita, mikä on ollut arvokas yhdistelmä aiemman koulutukseni ja kokemukseni yhteyteen.

Uskon tästä opinnäytetyöstä olevan hyötyä paitsi minun itseni ammatilliseen kasvuun, myös niille muille sosionomeille, jotka harkitsevat tai aloittelevat tekemään perhetyötä. Toisaalta toisinaan on myös alan konkareiden hyvä palata perusasioiden ääreen ja muistella niitä arvoja ja lähtökohtia, joiden avulla on mahdollista tehdä palkitsevaa ja tuloksellista työtä ihmisten kanssa.

Opinnäytetyön teoreettista osuutta työstäessäni havahtuin siihen, kuinka monimuotoinen ja hankalasti hahmotettava perhetyön kenttä Suomessa on. Huolimatta siitä, että olin jo vuosia työskennellyt lastensuojelun perhetyössä, ei minulle ollut aiemmin muodostunut käsitystä siitä, kuinka monet eri toimijat toteuttavat perhetyötä omien lähtökohtiensa kautta. Perhetyön kokonaisuuden hahmottamisen myötä kokemus siitä, että lapsi- ja perhekohtainen perhetyö on se malli, jota haluan jatkossakin tehdä työkseni.

Oli varsin rikastuttava kokemus päästä suunnittelemaan oma malli perhetyölle ja vieläpä toteuttamaan sitä myös käytännössä. Huolimatta produktion saamasta positiivisesta palautteesta, tuotokseni varsinaista vaikuttavuutta on mahdollista mitata vasta aikojen kuluttua useamman asiakaskokemuksen jälkeen. Jo tässä vaiheessa vaikuttaa kuitenkin siltä, että suunnittelemani tehostetun perhetyön malli on myös käytännössä toteuttamiskelpoinen ja sitä kautta aidosti asiakkaan kuntoutumista tukeva.

Tämän produktion toteuttaminen harjoitti mainiolla tavalla kykyäni hahmottaa kokonaisuuksia ja pitää hallinnassa useita keskeneräisiä tuotoksia. Opinnäytetyöprosessin aikana mielessäni vahvistui ajatus siitä, että tehokkaampi työskentelyn malli voisi todennäköisesti olla sellainen, jossa keskittyisin tekemään yhden työvaiheen kerrallaan loppuun asti ennen seuraavaan siirtymistä. Toisaalta

tämän prosessin myötä oli varsin palkitsevaa saada useampi työvaihe valmiiksi samoihin aikoihin. Erityisen miellyttävältä se tuntui, koska tuoreessa muistissani oli työn alkuvaihe, jolloin yhdessäkään produktion osa-alueessa ei vielä ollut isommin etenemistä havaittavissa.

Opinnäytetyön tekemisen myötä löysin useita käyttökelpoisia menetelmiä asiakastyöhön, paitsi muille perhetyötä Kainuun Hoivataidossa tekeville työntekijöille, myös itselleni käytettäväksi. Lisäksi mahdollisuus suunnitella ja toteuttaa perhetyön koulutus tehostetun perhetyön mallin jalkauttamiseksi työyhteisöön oli loistava mahdollisuus haastaa oma ammatillinen osaamiseni. Toki jostain syystä olen aina pitänyt esillä olemisesta ja opettamisesta, joten koulutuksen järjestäminen oli suhteellisen mielekäs osa toteuttamaani produktiota.

Oman mukavuusalueeni ulkopuolelle sen sijaan jouduin siinä, että vapaa-ajalla kirjoittamani opinnäytetyön raportti liittyi niin vahvasti työhöni. Pitkähkö työurani on opettanut erottamaan työ- ja vapaa-ajan mahdollisimman tarkasti toisistaan, joten tuntui vieraalta ja aluksi kuormittavaltakin miettiä työhön liittyviä teemoja myös kotona, jonne työasiat eivät yleensä ole tervetulleita. Asian hyväksymistä helpotti ajatus siitä, että kyseessä on ainoastaan väliaikainen tilanne, joka muuttuu opinnäytetyön valmistuttua. Opinnäytetyön etenemisen myötä tilanne helpottui, kenties siksi, ettei pohtiminen ja kirjoittaminen enää myöhemmin tuntunut liittyvän niinkään työhön kuin opiskeluun.

8.3 Jatkokehittämishaasteet ja -mahdollisuudet

Opinnäytetyöni produktion tehostetun perhetyön työohje on tarkoitettu ainoastaan työelämän kumppanini ja samalla työnantajani Kainuun Hoivataidon käyttöön ja hyödynnettäväksi, joten sitä ei tulla julkaisemaan yleisempään jakeluun. Tehostetun perhetyön palvelukuvaus sen sijaan on mahdollista jalkauttaa esimerkiksi markkinoinnillisista syistä vaikkapa sidosryhmille tai potentiaalisille palveluiden ostajille, mikäli työelämän kumppani katsoo sen tarpeelliseksi. Perhe-

työn koulutuksen materiaalin tekijän oikeudet säilyvät luonnollisesti tekijällä eli minulla.

Jatkokehittämisen kannalta produktio tarjoaisi useita mahdollisuuksia, todennäköisesti tuloksekkainta olisi aloittaa tutkimalla tehostetun perhetyön mallin vaikuttavuutta sekä käyttäjäkokemuksia. Näiden kerääminen mahdollistaisi mallin hiomisen vielä nykyistekin toimivampaan, kattavampaan ja käyttäjäystävällisempään suuntaan. Tehostetun perhetyön mallin jalkauttaminen Kainuun Hoivataidon lisäksi myös muihin Esperi Caren avopalveluiden yksiköihin voisi olla luonnollinen jatko tämän hetken tilanteelle, varsinkin jos käyttäjä ja asiakaskokemukset olisivat positiivisia.

Olisi toivottavaa, että työelämän kumppani mahdollistaisi tuotannon vaikuttavuuden tutkimisen sekä palautteen keräämisen asiakkailta ja mallin käyttäjiltä. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi säännöllisesti tehostetun palvelun päättyessä tai vaikkapa osana jotain toista opinnäytetyötä. Ehkäpä tästä aukeaa luonteva mahdollisuus jatkaa henkilökohtaisia opintojani mielenkiintoisen ja läheiseksi muodostuneen aiheen parissa.

9 LOPPUSANAT

Tämän opinnäytetyön tekeminen oli varsin antoisa, mutta samalla haastava prosessi. Suuri työmäärä uudessa työssä, tiivis opintojen suorittamisaikataulu sekä halu viettää aikaa myös perheen kanssa vaativat jatkuvasti ajankäytön tasapainottelua ja priorisointia. Toisaalta näiden edellä mainittujen tekijöiden samanaikainen huomioiminen oli oma henkilökohtainen arvojeni kuvastava valintani, joten oli eräänlainen kunniakysymys kyetä huolehtimaan kokonaisuudesta ilman, että sivulliset joutuisivat joustamaan vuokseni liikaa.

Varsinkin läheiseni ovat kuitenkin joutuneet huomioimaan työni ja opiskeluni omia aikataulujaan ja suunnitelmiaan tehdessään, toivottavasti se ei kuitenkaan ole kuormittanut heitä liian paljoa. Olenkin erittäin kiitollinen perheelleni, rakkaille lapsilleni ja vaimolleni sekä kissoille, siitä kannustamisesta ja joustamisesta, jota olen osakseni saanut. Erityisesti tämän opinnäytetyön eteneminen on hyötynyt siitä, että olen hyvällä omallatunnolla pystynyt luottamaan siihen, että imuri toimii ja ruoka valmistuu toisinaan myös ilman minua.

Vaikka aihepiiri oli minulle tuttu jo entuudestaan, opin perhetyöstä paljon uutta. Koenkin itseni onnekkaaksi siinä suhteessa, että minun on mahdollista hyödyntää uutta oppimaani työssäni paitsi itse toteuttamassani asiakastyössä, myös kouluttaessani uusia perhetyöntekijöitä.

Työssäni lasten ja perheiden kanssa olen pannut merkille, kuinka usein perheessä ilmenevät pulmat johtuvat tai ainakin jollakin lailla ovat yhteydessä perheen vanhemman tai vanhempien puutteelliseen vanhemmuuteen. Erityisesti näissä tapauksissa on saatava muutettua asioita vanhemmuudessa, jotta perheen tilanne voisi kohentua. Perhetyön keskeinen sisältö onkin juuri vanhemmuuden tukemista, mikä käy ilmi myös opinnäytetyöni otsikossa.

Opinnäytetyön tekemisen loppusuoralla taaksepäin katsoessani hämmästyin, kuinka kivuttomasti koko prosessi on edennyt. Uskoakseni merkittävin syy tähän on ollut se, että aloitin riittävän ajoissa kuitenkin ilman turhaa kiirehtimistä.

Työ on edennyt koko ajan, välillä nopeammin ja välillä hitaammin. Luonnollisesti hyvä motivaatio on lisännyt työskentelyn tehokkuutta.

Motivaation kannalta on ollut olennaisen tärkeää se, että olen alusta asti kokenut opinnäytetyöni aiheen ja tuotoksen olen tarpeellisia työelämässä. Lisäksi motivaatiota on ylläpitänyt se, että valmistumiseni on tullut päivä päivältä lähemmäksi. Hämmästyttävää, kuinka ihmisen ajatukset muuttuvat ajan kuluessa: vielä joitain vuosia sitten olin varma, etten takuulla tule enää opiskelemaan työn ohessa. Sosionomiopintoni, tämä opinnäytetyö mukaan lukien, ovat olleet niin positiivinen ja antoisa kokemus, että voi hyvinkin olla, että jatkan opintojani myös lähitulevaisuudessa.

Työ, myös opinnäytetyö, tarvitsee aina vastapainon. Omalla kohdallani tärkein on ollut oma perhe, joka on antanut minulle voimia ja kannustusta myös silloin, kun omat voimani ovat alkaneet hiipua. Kiitos Heidi, Sofia ja Felix. Haluan kiittää myös legendaarisen herrasmiesten urheilu- ja voimailuseura Vuokatin Urheilijoiden ikinuoria jäseniä kannustamisesta ja tervehenkisestä kilvoittelusta.

Opinnäytetyötä tehdessäni olen kuunnellut kuulokkeilla paljon musiikkia saavuttaakseni oikean mielentilan ja kyetäkseni keskittymään ainoastaan kyseiseen hetkeen ja tehtävään. Haluankin kiittää monipuolisista musiikkielämyksistä Spotify- palvelua, joka mahdollisti muun muassa kitaravirtuosi Gustavo Santaolalan tuotannosta nauttimisen.

LÄHTEET

- A 60/1991. *Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaatamisesta*. Saatavilla
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. *Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä*. Opas diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla 20.7.2017
<http://www.diak.fi/Kirjastopalvelut/Sivut/ot.aspx>
- Esperi Care. Lasten ja perheiden palvelut. Saatavilla 28.9.2017
<https://www.esperi.fi/lasten-ja-perheiden-palvelut>
- Forss, P. & Ericsson, S. (2014). *Sosiaalinen turva ja hyvinvointi* (5. uud. p.). Helsinki: Edita.
- Haarakangas, K. (2008). *Parantava puhe*. Helsinki: Magentum.
- Heino, T. (2008). *Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset: Selvitys Lastensuojelun kehittämissuunnitelmalta*. (Stakesin työpapereita 9/2008). Saatavilla
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193889>
- Hoivataito*. Saatavilla 16.7.2017 <http://www.hoivataito.com/>
- Holmberg, T. (2003). *Lapset ja vanhempien päihdeongelma*: Opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville. Helsinki: Lasten keskus.
- Häkkä, A., Kuokkanen, H. & Virolainen, A. (2014). *Lapsen parhaaksi: Lähihoitaja varhaiskasvattajana* (3. uud. p.). Helsinki: Edita.
- Itä-Suomen yliopisto. Uutiset. *Lastensuojelun asiakkaista suurin osa hyötty intensiivisestä perhetyöstä*. Saatavilla 30.7.2017 <https://www.uef.fi/-/lastensuojelun-asiakkaista-suurin-osa-hyotyy-intensiivisesta-perhetyosta>
- Johansson, M. (2009). *Psykoedukatiivisten perheinterventioiden yhdentyminen kliniseen työhön*. Saatavilla 30.7.2017
<http://www.otu.fi/images/pdf/aineistopankki/loppuraportit/tutkimusraportti.pdf>

- Johansson, M. & Berg, L. (2011). *Opastava yhteistyö perheiden kanssa*. Helsinki: Profami.
- Järvinen, R. (2012). *Perheen parhaaksi: Perhetyön arkea* (2., uud. p.). Helsinki: Edita.
- Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (2011). *Sosiaalityön käsikirja* (3. uud. laitos.). Helsinki: Tietosanoma.
- Kekkonen, M. (2004). *Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa: Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen*. Helsinki: Stakes.
- Kivelä, N., Liukkonen, T., & Niemi, A. (2015). *Kasvun ja hoidon osaaja* (1. p.). Helsinki: Sanoma Pro.
- Koivisto, E. & Kiviniemi, P. (2001). Pelkääkö isä mörköjä? Kokemuksia perhetyöstä, kun vanhempi sairastaa. Teoksessa Inkinen, M. (toim.), *Näkymätön lapsi aikuispsykiatriassa*. (s.164–188). Tampere: Tammi.
- Kjällman, P. (2011). *Rikoksen uhrin käsikirja*. Juva: PS-kustannus
- Koskisuu, J. & Kulola T. (2015). *Yhdessä yksin. Mielenterveysongelma parisuhteessa ja perheessä*. Helsinki: Edita.
- Kyrönlampi- Kylmänen, T. (2010). *Lapsen hyvä arki*. Helsinki: Kirjapaja.
- Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. (2014). *Lastensuojelun laatusuositus*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- L 1301/2014. *Sosiaalihuoltolaki*. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp4608208>
- L 417/2007. *Lastensuojelulaki*. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Vinkkejä lapsiperheen arkeen. Saatavilla 12.9.2017 <https://www.mll.fi/vanhemmille/vinkkejä-lapsiperheen-arkeen/nuori-laistaa-kotitoista/>
- Monimuotoiset perheet. Saatavilla 28.9.2017 <https://monimuotoisetperheet.fi/>
- Myllärniemi, A. (2007). *Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä: Jäsennyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa*. [Helsinki]: SOCCA : Heikki Waris -instituutti.
- Penninkangas, T. (2012). *Lastensuojelu osana lapsuutta. Asiakkaiden näkemyksiä lastensuojelun avohuollon tukitoimien vaikuttavuudesta*. (Pro gradu- tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokes-

- kus Chydenius). Saatavilla 5.10.2017
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38669/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201209282535.pdf?sequence=1>
- Pesäpuu. Materiaalit. Saatavilla 30.7.2017 <http://www.pesapuu.fi/evaskori/>
- Pölkki, P., Vornanen, R. & Colliander, R. (2016). Critical factors of intensive family work connected with positive outcomes for child welfare clients. Teoksessa *European Journal of Social Work* (s. 500-518). Saatavilla 28.9.2017
<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691457.2015.1137868>
- Räty, T. (2012). *Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen*. Helsinki, Edita Publishing.
- Rönkkö, L., & Rytönen, T. (2010). *Monisäikeinen perhetyö*. Helsinki: WSOY-pro.
- Solantaus, T. & Beardslee, W. (2001). Kun isä tai äiti sairastaa depressiota: Interventio lasten psyykkisten häiriöiden ehkäisemiseksi. Teoksessa Inkinen, M. (toim.), *Näkymätön lapsi aikuispsykiatriassa* (s.117–137). Tampere: Tammi.
- Sotkanet. Saatavilla <https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>
- Suomen YK-liitto. Ihmisoikeudet. *Lapsen oikeudet*. Saatavilla
<http://www.ykliitto.fi/yk70v/yk/ihmisoikeudet/lapsen-oikeudet>
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. *Lastenneuvolakäsikirja*. Saatavilla
<https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketit/monimuotoiset-perheet>
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. *Lastensuojelun käsikirja*. Saatavilla
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>
- Tilastokeskus. *Tietoa tilastoista*. Saatavilla 22.4.2017
<http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/perhe.html>
- Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. Roolikartat. *Vanhemmuuden roolikartta*. Saatavilla <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>
- Westman, R., Haverinen, R., Ristikartano, V., Koivisto, J., & Malmivaara, A.. (2005). *Perheinterventioiden vaikuttavuus: Järjestelmällinen kirjallisuuskatsaus*. Helsinki: Stakes.